NEMZETI NŐNEVELÉS

KIADJA

AZ ALL. POLGÁRI ISKOLAI TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLA TANÁRI TESTÜLETE.

FELELŐS SZERKESZTŐ

Dr. BERECZ SÁNDOR.

XXXIX. ÉVFOLYAM. 1918. IX.—X. FÜZET.

November — December.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

TARTALOM.

		Lap
I.	1918 október 31. Berecz Sándor	193—194
II.	Magyarország területi épsége. Sebestyénné Stetina Ilona	195—197
III.	A budapesti leányközépiskolákról. Dr. Bittenbinder Miklós	198—203
IV.	Hozzászólás a leányközépiskolák kérdéséhez. Berta Ilona	204—206
V.	«Ásványi élesztő.» «*N*-kenyér.» ifj. dr. Entz Béla	207—212
VI.	Ismereteink a légkör legmagasabb rétegeiről. Csemez József	213—222
VII.	A kép a földrajztanításban. Dr. Horváth Károly	223—228
VIII.	**Nőnevelési szemle.** Magyarország önállóságának és függetlenségének ünnepe. — Leányközépiskolai Tanárok Országos Egyesülete. — Állami polgári iskolai tanárképző főiskolák	229—233
IX.	**Krónika. Kisebb közlemények.** Lovászy M. Juhász Nagy Sándor. Neményi Imre. Imre Sándor. — A miniszter rendelete a tantest. — Gyermektanulmányi iskola. — Az Erzsébet nőiskola hallgatói a diákgyülésen. — Néptörvény a tanítók fizetésrendezéséről. — A nők az egyetemen. — A fővárosi tanítók forradalma. — A fővárosi oktató-személyzet anyagi követelései. — Az oktató-személyzet kívánságai	234—246
X.	**Irodalom.** Juba: Az egészségt. alapvonalai. — Olcsó könyvtár	247
XI.	**Iskolai értesítők**	248—252
XII.	**Olvasóinkhoz**	253—254

☞ *Tisztelettel kérjük folyóiratunk t. előfizetőit, hogy az előfizetési díjakat a* ***kiadóhivatal*** *címére, reklamációkat, címváltozásokat a kiadóhivatal vezetője* ***Pogány Iduna*** *Erzsébet-Nőiskola-i tanár címére (VII., István-út 93.) szíveskedjenek küldeni. Reklamációkat* ***díjtalanul*** *csak a füzet megjelenését követő hónapban teljesítünk.*

A folyóirat szellemi részét illető levelek, kéziratok, közlemények ***Dr. Berecz Sándor*** *felelős szerkesztő címére (VII., István-út 93.) küldendők.*

A *„Nemzeti Nőnevelés“* megjelenik az iskolai nagy szünet idejét kivéve minden hónap közepén.

Előfizetési díj 1919 január 1-től: egész évre 12 kor.

Tanítónőknek és tanítónőjelölteknek / Tanároknak, tanítóknak } 8 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési díjnak két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., István-út 93.

NEMZETI

NŐNEVELÉS

KIADJA

AZ ÁLL. POLGÁRI ISKOLAI TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLA
TANÁRI TESTÜLETE.

FELELŐS SZERKESZTŐ

Dr. BERECZ SÁNDOR.

1918.

XXXIX. ÉVFOLYAM.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

A NEMZETI NŐNEVELÉS
EDDIGI SZERKESZTŐI:

1880—1885. *A tanári testület.*
1886—1889. *Sebestyén Gyula.*
1890—1914. *Sebestyénné Stetina Ilona.*
1915—1917. *Vásony Lajos.*

TARTALOMJEGYZÉK.

		Lap
Dr. Berecz Sándor:	Olvasóinkhoz	1
« «	H. Lambrechts: A világháború és az új élet (könyvismertetés)	79
« «	A szerkesztő kérelme a «Nemzeti Nőnevelés» t. munkatársaihoz s minden jóakaratú barátjához	94
« «	1918 október 31.	193
« «	Ünnepi beszéd Magyarország önállóságának és függetlenségének ünnepén	229
« «	Olvasóinkhoz	253
Berta Ilona:	Molnár Viktor emlékezete	4
« «	Emlékezés	107
« «	Évnyitóbeszéd	145
« «	Hozzászólás a leányközépiskolák kérdéséhez	204
Dr. Bittenbinder M.:	Arisztotelesz a nőnevelésről	48
« «	Révy Ferenc	64
« «	A leányközépisk. tanárok orsz. egyesülete	148
« «	Nőnevelők találkozója	149
« «	Fajegészségügy és népesedés politika	155
« «	A budapesti leányközépiskolákról	198
Csemez József:	Ismereteink a légkör legmagasabb rétegeiről	213
Csiky Kálmánné:	Emlékbeszéd az orsz. nőképző egyesület 50 éves jubiláris ünnepén	13
ifj. Dr. Entz Géza:	Ásványi élesztő — légbeli fejérje — N kenyér	207
Dr. Horváth N.:	A kép a földrajztanításban	223
« «	Az ifjúsági könyvtárakat intéző bizottság szervezeti szabályzata	163
Irodalom:	Csathó K.: «Most kél a nap.» *B. J.* — Rubinyi M.: Mikszáth Kálmán élete és művei. — *Tolnai Vilmos.* — Nógrády László: A mese. — *Tolnai Vilmos.* — H. Lambrechts: A világháború és az új élet. — *Berecz Sándor.* — Dr. Radnai O.: Arany János nőalakjai. — *Tordai Grail Erzsi.* — Dr. Szelényi Ö.: A magyar ev. nevelés története a reformációtól napjainkig. — *Keller Imre.*	71
	Juba Adolf dr.: Az egészségtan alapvonalai. — Olcsó könyvtár	246
Iskolai értesítők:	Dr. Schmidt Mária	173, 248
Katona Lajosné:	Népoktatási alaptörvényünk	109
Keller Imre:	Lic. Dr. Szelényi Ödön: A magyar ev. nevelés tört. a reformációtól napjainkig különös tekintettel a középiskolákra (könyvismertetés.)	80
« «	A háború és a gyermek	133
Dr. Kovács János:	Vángel Jenő	8

*

		Lap
Krónika:	Kisebb Közlemények	64, 153, 234
Külföldi lapszemle:	Die höheren Mädchenschulen. Frauenbildung	
	Dr. Schmidt Mária	84, 188
Magyar tanügyi lapok:	Dr. Schmidt Mária	182
Medgyesi Mária:	Beszéde társaihoz 1918. márc. 15-én	55
Nőnevelési szemle:	Az orsz. nőképző egyesület 50 éves fennállásának jubiláris díszünnepélye. Az áll. Erzsébet Nőiskola jótékonycélú ünnepei. Reáliskolát a leányoknak. Kiállítás az áll. nőiparisk. két emeletén. A tanítónők M. D. E. Leányközépisk. fejlődése a reform második évében	52
	Évnyitó beszéd. A leányközépisk. tanárok orsz. egyesületéről. Magyarország leányközépiskoláinak tankerületi beosztása	145
	Magyarország önállóságának és függetlenségének ünnepe. Leányközépiskolai tanárok orsz. egyesülete. Áll. polg. isk. tanárképző főiskola	229
Perczelné Kozma F.:	Magyar nők klubja	126
Dr. Prohászka O.:	Beszéd a Veres Pálné intézet 50 éves jubileumán	101
Ruisz Márta:	Ünnepi beszéd 1918. márc. 15-én	54
Sebestyénné Stetina Ilona:	Magyarország területi épsége	195
Szuppán Vilmos:	Levél a szerkezttőhöz	160
Dr. Tolnai Vilmos:	Gertrudis	23
« «	Egy Mikszáth könyvről (Rubinyi M.: Mikszáth Kálmán élete és művei (könyvismertetés.)	72
« «	Nógrádi László: A mese (könyvismertetés.)	74
Tordai Grail Erzsi:	Dr. Radnai Oszkár: Arany János nőalakjai (könyvismertetés.)	79
B. J.:	«Most kél a nap». Regény irta Csathó Kálmán (könyvismertetés.)	71
b. s.:	Leányközépiskoláink fejlődése a reform második évében (Benisch A. cikkének kivonata)	61
Dr. P. B.-né:	Leányközépiskolai tanárok értekezlete	91
Sch. M.:	Reáliskolát a leányoknak	58
« «	Kiállítás a m. áll. nőipariskola két emeletén	59
	Juba Adolf dr.: Az egészségtan alapvonalai	246
1917. ápr. 14-től 1918. ápr. 10-ig beérkezett előfizetési díjak nyugtázása		96

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXIX. ÉVFOLYAM. 1918. NOV.—DEC. IX—X. FÜZET.

1918 október 31-ike Magyarország állami reformációjának születésnapja. Négy évszázadnak elnyomatása s az ötven hónapig tartó világháború szenvedései után egyszerre valóra vált a szabad és független Magyarország. Megszületett a magyar lélekben kiirthatatlanul élő szabadságvágynak megtestesítése: a szabad magyarnak szabad hazája. Áldást hozó nap 1918 október 31-ike! A nagy forradalmi átalakulások eszményi kincsei, immár kincsei minden szabad magyarnak. Jogot nyert a jognélküli, támaszt a gyenge, vigaszt a lemondó s emberré lett az ember. Ami eddig csak egyeseké volt, az immár mindannyiunk közös kincse; ami veleszületett minden emberrel: a jog, az most már elidegenithetetlen kincse, erőssége minden szabad magyarnak. E nap egy új életnek születésnapja; ez a nap kell, hogy új bizalmat öntsön a magyarba: egy új s hisszük boldogabb jövőnek a bizalmát. E naptól kezdve minden törekvésünk, minden fáradságunk, minden munkánk a mi boldogulásunkat lesz hivatva szolgálni. E naptól kezdve kell, hogy hatványozottabb mértékben érvényesüljön a mi szerepünk a népek boldogulásának útján, kell, hogy fokozottabb erővel és eréllyel vegyük ki mi is részünket abban a nemes versenyben, amely az emberiség közös értékes kincséért: az emberi kultúráért folyik. E nemes és nemesítő munkában nagy feladat vár a magyar nőkre s első sorban a

magyar tanítónőkre. Hazánk népének java s haladása a munkás, a lelkes és nemes eszményeket megértő és megvalósító magyar leányokon s asszonyokon fordul meg. Ők vannak hivatva az idegen befolyástól felszabadult magyar szellemnek igazi tartalmat s lelket adni. Az újjáalkotás nagy nemzeti munkájának igazi apostolaivá kell lenniök a magyar tanítónőknek. Rájuk bízva e szabad nemzet nagy kincse: a magyar leány, a leendő hitves és anya. Mert igazán boldog csak az az ország, melynek az igazi korszellemet mélyen megértő és megérző női vannak. S mint a multban is mindenkor kivette a magyar nő részét a nemzetet igazán boldoggá tevő munkában s versenyre kelt a férfiakkal a nemzetet boldogító munkában, úgy most is, midőn minden téren nyitva előtte az út a boldogulárra, ezt nemcsak a maga, hanem mások boldogítására, az emberiség közös eszményeinek megvalósítására fogja felhasználni.

Fel a nemes munkára hazánk leányai, asszonyai s tanítónői! Ne ernyedjetek el, ne adjátok fel hiteteket s reményeteket! Mert a mult ugyan elesett hatalmunkból, de a jövendőnek urai vagyunk, urai kultúránkkal s erkölcsi megújhodásunkkal. Ezért éljünk, ennek éljünk s én erősen hiszem, hogy az erkölcseiben el nem ernyedő s kultúrájában megerősödött s nemzetivé lett Magyarország még élni fog s még boldog lesz, mert élnie kell s boldognak is lennie kell.

Berecz Sándor.

MAGYARORSZÁG TERÜLETI ÉPSÉGE.

«A Kárpátoktól az Adriáig». Hányszor dobogtatta meg szívünket boldog örömmel ez a büszke mondás! A «Kárpátoktól az Adriáig» a hegyóriások erdeje, vadja a lejtők mézbora, a síkság lengő kalásza, Tisza-Duna hala, Erdély aranya s a sok-sok bányavidék ezernyi kincse: a *miénk* minden! A miénk, mindannyiunkké, kik ezt az ezeresztendő óta egységes, szent földet lakjuk, hazánknak valljuk. A *miénk*. Gazdagnak, boldognak érezte magát mindenki, köztünk a legszegényebb is, ha erre a szépségekben, természeti kincsekben és nemes erényekkel megáldott emberekben dús országra, Magyarországra, a mi magyar hazánkra gondolt.

Így volt tegnap. Ma keserű aggodalom fojtogatja szívünket. Ez Isten-áldotta föld ezredév óta szent egységét megbontani készülnek — szentségtörő kezekkel — ellenséges szomszédaink. Nem a mivelünk testvéri szeretetben élő idegenajkú honfitársaink, nem a mi jó tótjaink, ruténjaink, német ajkú magyar honpolgáraink. Nem. Még csak a hazafias románok és szerbek sem. De ránk törnek azok a szomszédok kik a mi honfitársaink testvérei s rokonai és a most rájok nézve — de nem az ő vitézségük árán — diadalmas háború befejezésével, ránk uszítják saját honfitársainkat, s a hamisan értelmezett fegyverszüneti szerződés védelme alatt rabolva, pusztítva foglalják el, tépik darabokra a védtelen nagy Magyarországot.

Nem rejthetjük el azt a szivettépő fájdalmat, mely ma minden magyar ember lelkét marcangolja; nem rejthetjük el egymás elől, nem rejthetjük, nem zárhatjuk el a világ elől. Kitör ez a fájdalom szívünkből könnyekben és jajszóban; kitör, és

«eget kér». S míg könnyeinken keresztül az isteni igazságot keressük, kérő felvilágosító szóval fordulunk azakhoz, kik ma a népek sorsát intézik. De ez a kérés és felvilágosítás ma már nem csupán egyes emberek halk panaszszava. Nem. Millió és millió magyar jajdul ma fel, s a milliók panasza erővel teljes, messzehangzó. Kell, hogy meghallják ellenségeink, idegen ajkú honfitársaink és — sajnos kevés számú — barátaink. És hogy valóban meghallják és meg is hallgassák egységesen, öntudatosan kell hallatnunk szavunkat.

Ezt az egységes öntudatos szót úgy találjuk meg, ha annak világgá kiáltására egyesülünk s ezzel megmutatjuk az egész világnak, hogy 10 millió magyar, hogy az egész magyar nemzet tiltakozik hazája feldarabolása ellen. Ilyen egységes tiltakozással tudtára adhatjuk a világnak, hogy e 10 millió magyar a jogtalan feldarabolásba soha belenyugodni nem fog s hogy a világbéke összhangját mindig megfogja zavarni a magyarság élethalál harca mindaddig, míg szemfedőjével el nem takarja e sokat szenvedett népet «a nagyszerű halál».

Ennek a gondolatnak egységes kifejezésére, a magyarság egységes megnyilatkozásának teljessé tételére alakítottuk meg a «Magyarország Területi Integritását Védő Ligát». (Irodája IX. Lónyay-utca 4). A Ligához való csatlakozást aláírásukkal és a szent célra szolgáló adományok beküldésével már több mint egy millió *magyar* jelentette be. De még nem vagyunk a Ligába mindnyájan bejegyezve. Siessünk, minden perc drága! S ne csak magunk jelentkezzünk, vonjuk be az egész társadalmat, melynek központjában élünk. Nekünk magyar tanítónőknek, tanítók és tanároknak a gondviselés szép hatáskört adott. Gyűjtsük össze a várost, a falut, a pusztát; keressük fel rokonainkat, barátainkat, tanítványainkat és hozzátartozóikat; szólítsunk fel mindenkit, akihez szavunk elhat a Ligához való csatlakozásra. Ez az egyesülés minden párton, felekezeti és egyéni érdeken felül áll; mert egy közös szent forrása van a hazaszeretet, az erős magyar érzés, mely ezen sorsdöntő órában mindnyájunk erejét, cselekvését megkövetelheti. Egyesüljünk, csatlakozzunk!

De a magyar nemzet tanítói még többet is tehetnek, mint amit minden magyar embernek hazafias kötelességéből kifolyólag tennie kell. Ők nem csak aláírásokat, adományokat gyűjthetnek a Liga támogatására, ők nem csak a *mai* magyar társadalmat kapcsolhatják a Liga által képviselt nemzeti szent szövetséghez: ők megmenthetik a magyarságnak a *jövőt*. Soha olyan nagy szükség nem volt az erős magyar nemzeti érzés fejlesztésére mint ma; és «aki a gyermeket megnyeri, megnyeri a jövőt».

A magyar tanítók, tanítónők mindig nemzeti szellemben nevelték az ifjúságot; erre ösztönözte őket magyar lelkük, erre nevelték őket képzőintézeteik, erre buzdította folyóiratunk, a Nemzeti Nőnevelés, mely negyven évvel ezelőtt a nemzeti szellemben való nevelés követelését irta zászlajára. Ma e követelések hangosabbak, sürgetőbbek. Magyar Tanítónők! Ma mikor végre nemzetünk a közel 400 esztendős, gyűlölt, osztrák igát lerázta magáról, midőn a Kossuth és Petőfi által álmodott magyar függetlenség ténnyé vált, mikor a *magyar népkormány*, tehát maga a magyar nép vezeti az ország ügyeit, mikor erőssé és naggyá fejlődésünknek csak egyetlen akadálya van, *a területi épség ellen intézett merénylet:* ihlessen meg mindnyájunkat a magyar nemzet Geniusa! Egyesüljünk; nemcsak a Ligáért végzett munkában és áldozatkészségben; egyesüljünk a jövendő korok honpolgárainak hazafias érzésű magyar nemzeti szellemben való nevelésében!

Ha ezt a hazafias buzgóságunkat megáldja az ég, ha a hazáért élő és dolgozó *munkás, művelt magyar* ifjakat nevelünk a hazának: akkor «nem vesznek erőt rajtunk a poklok kapui»; akkor örvendezve reménykedhetünk Széchenyivel, mert *Magyarország lesz!*

Sebestyénné Stetina Ilona.

A BUDAPESTI LEÁNYKÖZÉPISKOLÁKRÓL.

Még a forradalom kitörése előtt, körülbelül október 15-ike körül, azzal a kéréssel fordultam a budapesti nyilvános leányközépiskolák igazgatóihoz, hogy legyenek szivesek iskolafajuk és Budapest kultúrájának fejlesztése érdekében a következő kérdésekre válaszolni:

1. Körülbelül hány felvételre jelentkező növendéket nem vett fel iskolájába a helyszüke miatt?

2. Budapesten szükségesnek tart-e új leányközépiskolát és hány újat kivánna?

3. Milyen típusú leányközépiskolát állítana fel?

4. Leányreáliskola felállítását szükségesnek tartja-e; s gondolja-e, hogy az életképes lenne?

5. Állami, vagy városi iskolát kivánna?

6. Mely kerületbe, illetve vidékre állítaná az új leányközépiskolát?

7. E kérdésekkel összefüggésben van-e valami Budapestre vonatkozó leányközépiskolai kivánsága?

E kérdésekre a következő 6 válasz érkezett:

I.

1. Még csak megközelitő pontossággal is nehéz volna megmondanom, hogy helyszüke miatt hány jelentkezőt nem vettek fel. Jegyzeteim alapján úgy hiszem, lehetett vagy 50.

2. Legalább még egy leányközépiskolát szükségesnek tartok Budapesten és pedig internátussal kapcsolatosat.

3. Reform leányközépiskolát állítanék fel, egészen új típusút, mely a maival és a máig ismeretes tervezetekkel kevés közösséget mutatna.

4. Leányreáliskola felállítását nem tartom szükségesnek, erősen ellene vagyok. — Hogy életképes lenne-e? Természetesen, hiszen tudnivaló, hogy bármilyen típusú leányközépiskola nyílik meg, az azonnal megtelik.

5. Csak állami iskolát kívánnék.

6. Az I. kerület lágymányosi részében volna felállítandó.

7. Kívánatosnak tartanám: a leányközépiskolai igazgatói értekezletek rendszeresítését, külön főigazgatóságok szervezését a leányközépiskolák részére, s a miniszteriumban külön leányközépiskolai ügyosztály felállítását. Szükségesnek tartom a felsőleányiskola megszüntetését s az új tanítástervek végleges revízióját e leányközépiskolai tanártestületek előzetes, hivatalból történő meghallgatásával.

Dr. Révay József,
a Veres Pálné leányközépiskola igazgatója.

II.

1. Helyszűke miatt egyet sem. 2. Nem. 3. Reáliskolát. 4. Valószínű. 5. Katholikusat. 6. A körülményektől függ. 7. Több hit- és erkölcstanórát a tanrendbe!

Almásy Mária,
az Angolkisasszonyok leányközépiskola igazgatója.

III.

1. Helyszűke miatt nem utasítottam el. 2. Még nem ismerem a viszonyokat. 3. Kereskedelmi iskolát. 4. Nem. 5. Nőknél csakis hitfelekezeti alapon állót. 6. III. kerület.

Dr. Fallenbüchl Ferenc,
a Szent Szív leányközépiskola igazgatója.

IV.

1. A visszautasított tanulók száma 80—90.

2. A pesti oldalon minden kerületben szükség volna egy-egy leányközépiskolára. Budán Kelenföld-Lágymányos számára

külön iskola kellene. Vagyis a mai monstrum intézeteket decentralizálnám, 12 osztályos leányközépiskolánál nagyobbat alakulni nem engednék.

3. A tanítás szabadságának elve megkívánja a leányiskolák specializálódását. A mai felső leányiskola nem életképes, a kereskedelmi tagozatot pedig a szakirányú kereskedelmi iskolák fölöslegessé teszik. Marad tehát a leánygimnáziumi típus, de ezt is a leánygyermek egyéniségének megfelelően reformálni kell. A reformközépiskolák minél több típusát szeretném.

4. A leányreáliskoláknak híve vagyok. A mai kor életrevalóságát garantálná.

5. A mostani demokratikus fejlődésben a városi és állami iskola közötti distinctio bizonyára nem okoz már lényegbe vágó különbséget.

6. Erre a kérdésre már a 2.-nál válaszoltam.

7. A budapesti leányközépiskolákat külön főigazgató vezetésére bíznám, aki az ellenőrzést szakfelügyelők segítségével látná el.

Dr. Erődi Kálmán,
az I. ker. községi leányközépiskola igazgatója.

V.

1. Helyszűke miatt körülbelül 40 jelentkező leányka utasíttatott vissza.

2. Tán 2 nyilvános leányközépiskolára volna szükség a jelenlegieken kívül.

3. Leánygimnáziumra volna szükség, a felső leányiskola felső tagozatára alig akad jelentkező tanuló.

4. Leányreáliskola nem lenne életképes.

5. Állami leánygimnázium volna kívánatos.

6. Egyet az I., egyet a VII. kerületben kellene felállítani.

7. Megfelelő tankönyveket kellene iratni, hogy a tantervben előírt anyag elvégzését, — különösen a magántanulóknál — ezúton biztosíthatnánk.

Dr. Majorné Kenessey Anna,
a Baár-Madas leányközépiskola igazgatója.

VI.

1. Körülbelül 300 tanulót nem birtam felvenni ennek az iskolai évnek elején a jelentkezők közül.

2. Szükségesnek tartom új leányközépiskolák felállítását Budapesten. Egyszerre csak egyet. Mennyit és milyen időközökben? Arra nézve az élet s a fejlődés szolgál irányítóul.

3. Teljesen elhibázottnak tartom a középiskola különböző típusait. Egységes középiskolával meg lehet oldani minden jogos követelményt.

4. Leányreáliskola felállítását nem tartom szükségesnek.

5. Az egész iskolaügy államosítása mellett vagyok

6. Ahol legnagyobb a leányközépiskolából kivonult tanulók tömege. A VI. kerületben is kívánatos volna új leányközépiskola. A vidékre vonatkozó kérdés a politikai viszonyok miatt időszerűtlen.

7. Az iskola céljaira tervezett és épült tágas, napsugaras, levegős épület. A zsúfoltság megszüntetése. Új szervezet.

Arató Frigyes,
a VI. ker. áll. leányközépiskola igazgatója.

A változások, az események oly rohamosan követték egymást, hogy e válaszok voltaképen nem egységes hangulatban, egyforma viszonyok között születtek meg s a középfokú leányoktatás jövendője annyira problematikus, hogy határozott végleges állást foglalni e 6 válasz alapján még nem lehetséges. Sajnáljuk, hogy a többi leányközépiskola igazgatója nem mondott véleményt. De azt hisszük, hogy egyelőre e válaszok alapján is körülbelül megfogalmazhatjuk azt, hogy a fővárosban mit kellene tenni a leányközépiskolák terén.

A 6 igazgató hozzávetőleg számítása szerint körülbelül 500 növendéket nem tudtak felvenni. Ha le is számítjuk ebből azokat, akiket a másik iskola esetleg felvett, viszont hozzá kell venni, hogy bizonyosan azok az intézetek is visszautasítottak tanulókat, amelyek nem válaszoltak. Figyelembe kell venni továbbá, hogy

minden intézetben rendkívül sok a magántanuló, akik csak azért nem rendes tanulók, mert helyszűke miatt nem veszik fel őket. Számításom szerint a budapesti magántanulók száma szintén kitesz 400—500-at. Szóval összesen körülbelül 1000 tanuló nem járhat rendesen iskolába. Itt említem fel, hogy az I. és IV. ker. községi s a VI. ker. állami, végül a IV. ker. Veres Pálné-utcai társulati leányközépiskola dupla, sőt tripla párhuzamos osztályokkal dolgozik, ami szintén lecsapolást kivánna. Ha maximum 500 tanulót számítunk egy intézetre, akkor e 4 iskolából 1200 növendéket kellene máshoz arányosan elosztani. Összefoglalva a mondottakat, körülbelül 2 új leányközépiskola lenne Budapesten azonnal szükséges, a többi iskolában pedig arányosan kellene a növendékeket szétosztani.

A legtöbb igazgató tényleg kívánja is, hogy új leányközépiskolákat állítsanak fel, hogy arányosan osszák fel a tanulóanyagot. Átlag az a felfogás, hogy nem egy, hanem több új iskola felállítása lenne azonnal szükséges. A felsőleányiskolát nem tartják életképesnek, mert nem kapnak bele növendéket. A kereskedelmi iskolát a szakiskolák körébe utalják. A leánygimnáziumokat karolják fel. A legnagyobb bizalommal a reformleányközépiskolák felé fordulnak. Az egységes iskoláért csak egy igazgató lelkesedik.

A leányreáliskolának 2 igazgató híve, 2 nem, 1 ingadozik. Az életszükségletre utal az, hogy egyik sem fél attól, hogy növendéket nem kapna elegendőt.

Úgy látszik, hogy a felekezeti és a magániskolák el tudják látni a szükségleteket, csak a társulati, a községi és az állami iskolák nem. A legtöbb leányt ezekben kell visszautasítani s azoknak van a legtöbb növendékük. Az igazgatók többsége az állami iskolázás felé hajlik.

Az új iskolák elhelyezésére erősen eltérnek a vélemények, de egyúttal nyomós ok arra, hogy többfelé jogosult kívánságok merülnek fel. Talán a Kelenföldre, a III., a VII., a IX. és X. kerületbe lenne legszükségesebb.

Az igazgatók főbb kívánságai lennének még a leányközép-

iskolai reformnak szakemberekkel való megalkotása, a minisztériumban leányközépiskolai ügyosztály szervezése, leányközépiskolai főigazgatóságok felállítása szakfelügyelőkkel, az igazgatói értekezletek szervezése, leánykőzépiskolai tankönyvek iratása, a női léleknek megfelelő iskolaépületek állítása.

Ennek alapján szükségesnek tartanám, hogy a következő 1919/20. iskolaévben a kultuszminisztérium a következőket feltétlenül valósítsa meg:

1. A lehetőség szerint a tanulók arányos elosztása.

2. Két új leányközépiskola I. osztályának megnyitása, még pedig egy állami leányreáliskola és egy állami leánygimnázium nyitása. Az egyik Budán, a másik talán Pesten lehetne.

3. A minisztérium leányközépiskolai ügyosztálya és a leányközépiskola szakfelügyelőség megalkotása.

Reméljük, hogy az új rendszer nem fogja halogatni kötelességeit és idejére intézkedik.

Közli: *Dr. Bittenbinder Miklós.*

HOZZÁSZÓLÁS A LEÁNYKÖZÉPISKOLÁK KÉRDÉSÉHEZ.*

Igen tisztelt Tanár Uram!

A hozzám intézett közérdekű, a nemzeti nőnevelést oly közelről érdeklő kérdésekre a következőkben vagyok bátor válaszolni, illetve álláspontomat kifejteni:

Nőnevelésünk érdekeit és az ezekből származó tennivalókat két főszempontból kell vizsgálatunk tárgyává tenni: az egyik, hogy mit követelnek a gazdasági- és szociális viszonyok a nőktől, a másik, hogy mit követel tőlük az általános műveltség szelleme.

A gazdasági- és szociális viszonyokat írtam le előbb, mert ma ezek állanak előtérben és mert ez mindennek, az általános műveltségnek is alapja. Mondjuk ki, hogy a nőknek tanítását, nevelését gyakorlati irányban kell fejleszteni.

Tanításunk, nevelésünk eddig egyoldalú volt, mindig az általános műveltség gondolata állott előtérben és ebből kifolyólag szinte visszafejlődtek azok a tulajdonságai, tehetségei, erői, amelyek a gyakorlati, földmüvelési, ipari, kereskedelmi, szóval a nemzetgazdasági életben oly szükségesek, nélkülözhetetlenek lettek volna.

A családokban a nő vezet és ha neki, a családanyának nincs érzéke, tudása, érdeklődése a nemzet gazdasági állapota,

* E cikk dr. Bittenbinder Miklós körlevelére készült válasz, mely a posta hibájából elkésve akkor érkezett meg, mikor a feleletek már fel voltak dolgozva. Különben e fejtegetés oly mélyen szántó és oly terjedelmes, hogy ez okoknál fogva is megérdemli a külön közlést. *A szerkesztő.*

a fejlődés lehetősége iránt, ha teljesen tudatlanul áll az eszközökkel stb.-vel szemben és ha ez generációkon át így történik, kell, hogy ez maga után vonja a családok elszegényedését és ezzel a nemzet gazdasági életének fejletlenségét.

A nemzetgazdasági élet teljessége követeli a női munkát elsősorban a családon keresztül közvetve, másodsorban közvetetlenül mint aktív tényező beállítását.

Az 1867. kiegyezés után következő nagy korszakban, amint az anyagi jólét a családokban gyarapodott, mondhatjuk, szinte ezzel párhuzamosan visszafejlődött a nőkben az aktivitás, a saját tehetségüknek a gyakorlati életben való érvényesítése. Mindent készen kaptak és végeredményben már nem is gondoltak arra, hogy önmunkásság által mit állíthatnának elő; gyakorlati értékük visszafejlődött és ezirányú tehetségeik megbénultak.

Valljuk meg, hogy ez irányban vétkes mulasztások történtek és hogy csak kivételek voltak lassanként azok a családok, amelyekben olyan nevelés folyt, amely az ország gazdasági viszonyaival öntudatosan kapcsolatot keresett.

A háború egyszerre felébresztett bennünket. Elszegényedtünk, anyagi javainkban súlyosan megfogyatkoztunk és most eszméltünk arra, hogy milyen egyoldalú irányba neveltük, tanítottuk, vezettük leányainkat és hogy ezen változtatni kell.

Olyan irányba kell fejleszteni magyar nőink tanítását, amely eddig parlagon hagyott szép tehetségeiket kifejleszti, a gyakorlati, a nemzetgazdasági és szociális élet szolgálatába állítja. Nem is tudjuk, milyen kincsesbánya rejlik az ez irányú női tehetségekben, csak nem bányászta senki és így lesüllyedt a mélybe.

Elő kell állani a nevelő-, tanító bányászoknak és e törekvésben mindnyájunknak találkozni kell. Nemcsak szóval hangsúlyozni a munka fontosságát, hanem megfigyelni minden családban a leányok hajlamait, természet- és Isten jelölte tehetségeit és előadni a kedvet, az arravalóságot és így munkába állítani a nőt.

Végre el kell némulnia azoknak a szerencsétlen szálló

igéknek, amelyek szinte lealázók a nőkre nézve: pld. «Nem szorult rá, hogy tovább tanuljon! Csak azért taníttatom, végeztetem vele a tanítónőképzőt, hogy valami kenyér legyen a kezében!» Minden embernek (remélem a nők is azok már), természet, Istenadta joga tehetségeinek kifejlesztésével — mert mindenkinek van ilyen — hogy az őt megillető helyet családja, nemzete körében elfoglalja és ezen alapon teljesítse kötelességét. Aki tanár-, tanító-, nevelőnek való, akiben Isten ilyen szikrát gyújtott, az menjen, tanítson, neveljen, ha száz- és százezrei vannak is; és a másik űzzön ipart, iparművészetet, kertészetet, gazdaságot, szolgálja tehetségével a közt, csak munkátlan ne legyen, mert akkor koldusabb a koldusnál, csak nyomorult pénze van esetleg, de élete nincs.

Gondolom, Isten úgy tervezte e világot, hogy minden teremtett ember munkájára számított, s ha csak egyetlenegy hiányzik is, avagy nincs a maga helyén, már nem teljes, nem tökéletes az egész.

Ilyen gondolatokkal vagyok és még sok minden eszembe jut; hiszen mióta írni kezdtem, azóta szokatlanul nagyot fordult tengelye körül földünk kis-, nagy világa.

De most már rátérek a kérdésekre:

1. Helyszűke miatt az idén 56 növendék nem juthatott be iskolánkba; mégpedig 46 bentlakó és 10 félbentlakó, illetve bejáró.

2. Szükségesnek tartom, hogy Budapesten még egy-két leányközépiskola felállíttassék.

3. Nyolcosztályú felső leányiskolát gazdasági, gyakorlati irányba fejlesztve, internátussal egybekötve. Leánygimnáziumot a görög nyelv elhagyásával, egy modern nyelv intenzív tanításával.

4. Leányreáliskola felállítását okvetlenül szükségesnek tartom és bízom benne, hogy életképes lesz.

5. Állami iskolát minden vonalon, egységes szervezettel.

Berta Ilona,
az áll. Erzsébet-Nőiskolai leányközépiskola igazgatója.

«ÁSVÁNYI ÉLESZTŐ» «LÉGBELI FEHÉRJE» «N-KENYÉR».

— Ismertetés. —

Mindenki tudja, hogy szeszes erjedés alkalmával sokkal több élesztő fejlődik, mint amennyi az erjedés fenntartására szükséges. Ezt az élesztőfölösleget mint a háztartás élesztőjét értékesítették, azonban idővel a nagy erjesztőiparvállalatoktól termelt élesztő igy többé nem volt kellően értékesíthető, úgy, hogy már 1906 körül 172 millió kg. élesztő maradt felhasználatlanul. Tudjuk azonban, hogy az élesztő sejtjeiben fehérjét, zsirt és más, táplálékul vagy egyébként hasznosítható értékes szerves vegyületet tartalmaz. Ez az oka annak, hogy az élesztőt már évek óta a legkülönfélébbképen iparkodnak a vállalatok értékesíteni. E sok értékesítési mód közül a világháború különösen egyet vetett felszinre, nevezetesen az élesztőnek táplálékként való értékesítését. Már azelőtt is felhasználták az élesztőt takarmányjavításra, amely anyagért a központi hatalmak rengeteg pénzt adtak ki, pl. egyedül Németország évenként 1 milliárd márkát. A világháború elzárta a központi hatalmakat a külföldi takarmányjavító és tápláló anyagoktól, aminek következtében az élesztőnek, mint takarmányjavítónak kereslete olyan naggyá vált, hogy az erjedési iparvállalatok a keresletet nem tudták kielégiteni. Minthogy azonban a fehérje-táplálék a háború okozta nehézségek következtében majdnem kiéhezésre kárhoztatta a központi hatalmakat, nagyon természetesen fokozott érdeklődéssel fordultak minden, főleg fehérje-táplálék forrás felé. Ez az oka annak, hogy nagyban tettek kisérletet arra

nézve, vajjon nem lehet-e az élesztőt az erjesztőipartól függetlenül olyan nagy mennyiségben termelni, hogy az mint takarmány és táplálék megérdemelt szerepéhez jusson.

A kérdést nagyszámúak előmunkálata után Debrück vitte olyan formában dülőre, hogy ma már élesztőt az erjedési iparától függetlenül gazdaságos eljárással úgyszólván korlátlan mennyiségban lehet termelni.

Hogy Debrück eljárása lényegét ismertethessem, emlékezetünkbe kell idéznem az élesztő életfolyásának egynéhány sajátságát.

Ismeretes, hogy az élesztő, mely rendszerint cukros folyadékban (must, árpalé) tenyészik, amelyben a cukron kívül az élesztőgomba megélhetéséhez szükséges különböző szerves vegyületek alakjában fehérjék és egyéb táplálékalkatrészek is meg vannak. Közismert azonban az is, hogy az élesztőnek életéhez csupán 2% cukorra van azért szüksége, hogy testállományát gyarapíthassa és szaporodjék, a többi cukrot pedig — Pasteur szerint mintegy fuldokoló állapotba jutva — borszeszre, széndioxidra és alkoholra bontja. Mindnyájan tudjuk, hogy ez a folyamat, amidőn valamely élőlény szerves vegyületet úgy bont, hogy a szerves vegyületből — esetünkben szőlőcukorból — CO_2 és alkohol keletkezik, a szeszes erjedés; azonban ezzel a szeszes erjedéssel lényegében megegyező folyamat számos növényben és állatban is egyaránt végbemegy akkor, hogyha azok meg vannak gátolva abban, hogy a körlég szabad oxigénjével érintkezve lélekzelhessenek. A lélekzésnek ezt a sajátságos módját a természetvizsgálók régen ismerik és mert úgy megy végbe, hogy a szerves vegyület atomjai a molekulán belül átcsoportosulnak, molekulák közötti (intramolecularis) lélekzésnek nevezik Pflügernek 1875-ben adott elnevezése óta, minthogy pedig ez az átcsoportosulás az élő sejtekben történik, sejtekben való (inter- vagy sejtek között intracellularis) lélekzésnek is hívják. Azok az élőlények, amelyek intramolecularisan tudnak lélekzelni, nem szorulnak a levegőnek szabad oxigénjére, ezért őket szabad oxigén nélkül élő (anaërobiont, anaërob) szerveze-

teknek hívjuk, szemben állítva azokkal, amelyek csakis a körlég szabad oxigénjében folytatják élettevékenységüket, amelyeket ezért szabad oxigént lélekzőknek, (aërobiont, aërob) nevezzük. Az élőlények legnagyobb része rendszerint csak szabad oxigén jelenlétében, tehát mint aërob lény él, ismeretes azonban számos olyan szervezet is, amely vagy állandóan meg tud élni szabad oxigén nélkül is, vagy pedig hosszabb-rövidebb ideig teheti meg ezt. Állandóan anaërobokként élő szervezetek elsősorban a Bacteriumok között akadnak, amilyenek az ismertebbek közül a vajsavas erjedést okozó Bacterium (Clostridium butyricum), továbbá a merevgörcs (tetanus) Bacteriuma (Bacterium tetani); egészen szabad oxigén nélküli vízben él sokszor a moszatok közül a vízi csillaghúr (Chara); az állatok közül belférgek (a galandférgek és orsógiliszta) élnek így és így élnek a véglények közül a falkás állatkák (Gregaria), sőt tudjuk, hogy a gerinces állatok közül a béka hosszabb-rövidebb ideig szintén elél olyan körülmények között is, amidőn szabad oxigénhez nem juthat hozzá, ugyanígy élhetnek és fejlődhetnek is hosszabb-rövidebb ideig csirázó növényi magvak is. Mindezek a szervezetek, amelyek a levegőnek szabad oxigénjéhez nem juthatnak hozzá, csak olyan körülmények között és csak addig tudnak a levegő szabad oxigénje nélkül megélni, hogyha és ameddig valamely vegyület alakjában lekötött oxigénhez juthatnak hozzá és amely vegyületek alkalmasak arra, hogy alkatrészeinek olyan átcsoportosulása mehessen végbe, amely átcsoportosulás alkalmával eleven erő szabadul fel, amely az illető szervezetnek szükséges energiát szolgáltathassa mindazon tevékenységek kifejtésére, amelyre különben a levegő oxigénjének a szerves vegyületekkel való egyesülése alkalmával felszabaduló energia szolgál. Olyan anyagok, amelyeknek alkatrészei az anaërob élettevékenység alkalmával ilyen átcsoportosulásra alkalmasak, a galandférgek esetében a nagy bőségben felvett táplálékból szervezetükben képződő és leraktározódó állati keményítő a glycogén, amelyet fermentumukkal vajsavra (valeriansav) és CO_2-ra bontanak fel, a felszabaduló O-el pedig egyéb

szerves vegyületeket oxidálva energiát tesznek szabaddá, mely élettevékenységük fentmaradására szükséges. A rendszerint körlégen lélekző szervezetek energia nyerésének érdekében ilyen, mondhatnám kerülő útra csak akkor szorulnak, hogyha a levegő szabad oxigénje nem áll rendelkezésükre. Ezt tudva felmerülhet az a kérdés, vajjon a rendszerint intramolecularisan lélekző, tehát anaërob szervezet, pl. a mi esetünkben az élesztő akkor, hogyha a levegő szabad oxigénjéhez könnyen hozzájut és ha egyébként elégséges táplálék áll rendelkezésére, nem változtatja-e meg lélekzését úgy, hogy az az aërob szervezetekéhez hasonlóvá váljék?

A felelet az elvégzett kisérletekre, mint Pasteur már bebizonyította, az volt, hogy lehetséges. Ezt tudva, nem lephet meg, hogy az élesztősejtek élettevékenységére, szaporodására se kell 2%-osnál tömörebb cukor akkor, hogyha a közegben, amelyben az élesztő tenyészik, szakadatlanul levegőt — azzal szabad oxigént — juttatunk és így a szervezet táplálékát, elsősorban a cukrot a szabad O segítségével CO_2- és H_2O-vá oxidálhatja, ami közben jóval több energia szabadul fel, mintha a cukor alkatrészei széndioxiddá és alkohollá csoportosulnak át. Az élesztőt így csupán 2%-os cukoroldatban lehet tenyészteni és nagyban szaporítani akkor, hogyha szakadatlanul friss levegőt juttatunk a tápláló folyadékba, amit keverés és szellőztetése által könnyen el lehet érni. De ha az élesztőt így lehet tenyészteni, akkor nagymennyiségü élesztőt termelhetünk olcsó pénzért. Mint az előadottakból látható, az élesztő tenyésztésének kérdése annyiban megoldható, amennyiben a cukros folyadékkal szénhydrátot juttatunk táplálékul, a szellőztetéssel pedig O-t a fejlődő szervezet rendelkezésére. Azonban az élesztő életéhez a cukor alkatrészein a szenen, hydrogénen és a levegő oxigénjén kivül szükségesek mindazok az alkatrészek is, amelyek a fehérjék felépítéséhez az említett három elemen kivül (C, H, O) még elkerülhetetlenek, tehát N, S, P, K, Ca, Mg, Fe. Az élesztővel végzett tenyésztési kisérletekkel Pasteur 1858-ban megállapította, hogy mindezeket az alkatrészeket az élesztőgomba szervetlen

vegyületek, sók alakjában is felveheti és áthasonithatja egészen olyan módon, mint azt a zöld növények teszik. Eszerint tehát hogyha a 2%-os cukoroldatba a megfelelő sókat hozzájuttatjuk, azaz a cukoroldatot velük megtrágyázzuk, tenyészthetünk élesztőgombát anélkül, hogy alkohol képződnék, tehát olyan módon, hogy a táplálék folyadékot a leggazdaságosabban használjuk ki fehérje és pedig rendkívül gyors termelésére. A szervetlen sók közül a központi hatalmaknak a *N*-t tartalmazó vegyületeken kívül mindegyik só olyan mennyiségben áll rendelkezésre, hogy azzal az élesztő kulturák fenntartása úgyszólván korlátlanul lehetséges. Nem így állott azonban a dolog a *N*-tartalmú alkatrész ügye mindaddig, amig nem a modern vegyészeti ipar ezt a kérdést is fényesen megoldotta azáltal, hogy ma alkalmas és gazdaságos módszer segitségével a levegő *N*-jét köti le ammoniak alakjában és ezt kénsavas ammoniákká átalakitva juttatja a táplálék-oldatba, amelyben ekkor — a többi szervetlen só belejutása után — az összes szükséges szerves és szervetlen alkatrészek bent lévén, az élesztő levegő hozzájuttatásával gyorsan szaporodik, úgy, hogy 6—7 óra alatt mennyisége megnyolcszorozódik, ami annyit tesz, hogy 6—7 óra alatt 1 kg. fehérjéből 8 kg-ot tudok termelni! A vegyészeti, illetőleg erjesztőipar ma már az élesztőt úgyszólván tetszőleges mennyiségben tudja gazdaságosan elszaporitani, mert a cukrot a cukor- és celluloze-gyárak hulladékából szerzi be, a tápláló sókat maga termeli, vagy pedig a *N*-tartalmút a levegőből állítja elő.

Az az élesztő, amely a must, árpalé stb. erjedése alkalmával fejlődik, a táplálék alkatrészeit mind szerves vegyületekből szerzi be, ezzel szemben az az élesztő, amelyet élesztőtermelő üzemekben termelnek, csupán a szénhydrátot, a cukrot kapja meg szerves vegyület alakjában, a többi táplálékalkatrészt pedig mind szervetlen sókból: szuperfoszfát, stassfurti kálisó, kénsavas ammoniák nyeri, amiért is az igy szaporított élesztőt rövidesen — igaz ugyan, hogy éppen nem kifogástalan megnevezéssel — «ásványi élesztő»-nek hivják és mert az élesztő átján nyert fehérje képződésére szükséges *N*-t a levegő *N*-jéből

szerzik meg, a tőle termelt fehérjét «levegőbeli fehérje» névvel jelölik.

Az ásványi alkatrészekkel táplált élesztőt állatok táplálására, takarmányjavításra használják, de készítenek belőle emberi táplálékokat is, mert az emészthetőségére nézve végzett vizsgálatokból kiviláglott, hogy az így táplált és kisajtolt élesztő 46—77% fehérjét tartalmaz, tápláló értékre nézve tehát 1 kg. «ásványi élesztő» $2^1/_2$ kg. közepes zsirtartalmú marhahússal egyenlő értékű. Az így nyert élesztőt Németországban betegek és lábbadozók táplálására használják s vele alkalmas módon kenyeret sütve, azt Nitrogén-tartalma miatt «*N*-kenyér» néven hozzák forgalomba.

Ifj. dr. Antz Géza.

ISMERETEINK A LÉGKÖR LEGMAGASABB RÉTEGEIRŐL.

Néhány évtizeddel ezelőtt a földünket körülvevő légkörnek csak legalsó rétegeiről voltak némi ismereteink, azon rétegekről, amelyekben a meteorológiai jelenségek: a nagy légköri áramlások, a felhő- és csapadékképződés, zivatarok stb. lejátszódnak. Behatóbban csak akkor kezdték a légkör ezen alsó részét is megismerni, mikor a mult század utolsó tizedében a tudományos vizsgálatokat célzó léghajózási szolgálatot szervezték és részint regisztráló műszerekkel felszerelt, de utasok nélküli léghajókat küldtek a magasba, részint maguk a kutatók emelkedtek fel egészen 10 km magasságig s ezzel el is érték azt a határt, a meddig az ember a magasba szállhat, mert ott az emberi szervezet a rendkívül csekély légnyomás és a lélegzésre szükséges oxigénmennyiség hiánya miatt már felmondja a szolgálatot; több bátor kutató életével lakolt merészségeért. A szerzett adatok azonban becses eredményeknek bizonyultak, a légkörről való ismereteink jelentékenyen bővültek, tisztultak: sok régebbi nézet helytelennek bizonyult s a meteorológia nem egy elfogadott tételét és állítását kellett módosítani.

A vizsgálatok folyamán kitünt, hogy a 10—11 km magasságig terjedő levegőréteg, mely tulajdonképen a fölhöz szorosan és szervesen hozzátartozó légkört alkotja, mely részt vesz a föld tengelyforgásában és életében, bámulatosan állandó összetételű. Eltekintve a vízgőztől és szénsavtól, mely már a föld közvetlen közelében is helyenként nagyon változó mennyiségben fordul

elő, az állandó alkotórészek térfogati százalékokban kifejezett aránya a talaj közelében a következő:

Nitrogén	78·06
Oxigén	20·90
Argon	0·937
Kripton kb.	0·0001
Helium	0·0005
Hidrogén	0·0033
Neon	0·0015.

A 10 km magasságig ezek a számok alig változnak; a határ felé a Nitrogéntartalom valamivel nagyobbodik, míg az Oxigéné kissé fogy; a különbség azonban nagyon csekély. Ezt az állandóságot egyrészt a gáznemek folytonos keveredése, másrészt a vertikális légáramlások eszközlik.

A 10 km-t meghaladó magasságokban szerzett adatok és a gáztörvényekre és gázelméletre támaszkodó számítások arra vezettek, hogy 10 km-től körülbelül 75—80 km-ig terjedő magasságig egy második réteg van, melyet Nitrogén-atmoszférának lehet nevezni, amennyiben növekedő magassággal az Oxigén mennyisége folyton fogy, míg a Nitrogéné folyton növekszik és pedig annyira, hogy ezen réteg felsőbb részét majdnem tisztán Nitrogénból állónak lehet tekinteni. Az alábbiakból majd kitünik, hogy milyen tapasztalati tények támogatják ezt a feltevést. Ezen Nitrogén-rétegre nézve még meg kell jegyezni, hogy minden adat, megfigyelés és számítás arra vall, hogy abban felszálló áramlások már nincsenek és a hőmérséklet mindenütt körülbelül —55 C°-nyi lehet.

Ezzel azonban még nem érkeztünk el a légkör határáig. Optikai jelenségekből arra kell következtetni, hogy a Nitrogén-rétegen túl egy Hidrogén-réteg következik, mely körülbelül 220 km-ig terjed s amelyben sem Nitrogén, sem Oxigén nem lehet másként, mint nyomokban. A Hidrogén-réteg felett nagyon valószínűen még a Hidrogénnél is könnyebb gáznak kell következnie, mely a sarki fény jelenségeiből következtetve, körülbelül 500 km

magasságig terjed, de a gáztörvények szerint legnagyobb valószínűséggel tulajdonképeni éles határ nélkül átmegy a legnagyobb ritkítású gázakat tartalmazó bolygóközi világtérbe.

Légkörünk magassága e szerint nem határozható meg pontosan, mert kifejezetten éles határa nincs. A földhöz valóban tartozó légkör azonban csak addig a távolságig érhet, a hol a föld vonzóereje még nagyobb, mint a földforgásból eredő s a távolsággal növekedő központfutó erő.

Kérdés most már, milyen jelenségek azok, amelyek alapján a légkörről röviden vázolt felfogásunk kialakult. Ezek a következők:

I. *Szürkületi jelenségek.* Mikor a Nap nyugaton a horizon vagy látóhatár alá tűnt el, az ellenkező irányban, a látóhatár keleti oldalán a földárnyékot vesszük észre, mint sötétkék körcikket, mely rózsaszínű szegélyével föllebb emelkedik. Ezt a rózsaszínű szegélyt azok a sugarak okozzák, melyek a földet érintik s így a légkörben a legnagyobb utat tették meg. A kék és az ibolyaszín ebben a rétegben majdnem teljesen ki van oltva. Amint a Nap a látóhatár alá merül, az árnyék mind magasabbra emelkedik. Egyidejűleg a Nap lenyugvása helyén mindig erősebb sárga világosság mutatkozik, mely később narancssziné megy át. De akkor nyugaton a látóhatár felett biborfény jelentkezik, mely akkor legerősebb, mikor a Nap körülbelül 4°-al sülyedt a látóhatár alá; akkor gyorsan körré szélesedik. Ez a biborfény a nyugati égen idézi elő a nyugat felé néző sziklák és hómezők izzó fényét, az ú. n. alpesi fényt.

Az első biborfény eltünése után gyorsan sötétedik és véget ér az ú. n. polgári szürkület. Ekkor a Nap körülbelül 6—8°-ra sülyedt a horizon alá. Amint a Nap még mélyebbre sülyed, a légkörnek mindinkább kisebb része kap még a Nap sugaraitól világosságot s mikor a Nap 16—17°-nyira sülyedt a horizon alá, az ú. n. asztronómiai szürkület is véget ér es beáll az éjjeli sötétség.

A szürkület jelenségét, mely a nappal tartamát meghosszabbítja, — mert reggel is, már a Nap felkelte előtt sietteti elosz-

latni a sötétséget, — az okozza, hogy a horizon alatt levő Napból még eljutnak a sugarak a levegő felsőbb rétegeibe s a míg ott a levegő olyan sürűségű, hogy részecskéi még szétszórtan visszaverik a Nap sugarait, addig a szürkület észrevehető. Ha tehát ennek teljes eltünésekor ismerjük a szöget, amellyel a Nap a horizon alá sülyedt, ebből egyszerű trigonometriai számítással meghatározhatjuk a fényt meg visszeverő réteg magasságát. Ez annál nagyobbnak adódik ki, mennél tisztábbak és átlátszóbbak a levegő legalsó rétegei. Mivel ez a reggeli megfigyeléseknél jobban érvényesül, mint az estieknél, azok megegyezőbb eredményt is adnak. Legjobb értéknek találták a 17·4°-nyi szöget, mert azon határszöget, mely a szürkület végének megfelel; ebből a szélső visszaverő réteg magasságát 74 km-nek találták. Ez a magasság tehát olyan réteghatáré, amelyen túl a levegő összetételében és sürűségében hirtelen, ugrásszerű változásnak kell bekövetkeznie. Ezt a magasságot más jelenségek alapján mint a Nitrogén- és Hidrogén-atmoszféra határát ismerték fel, a mi eléggé magyarázza a sürűség hirtelen változását.

II. *Éjjel világító felhők.* 1885 óta körülbelül hat éven keresztül a leghosszabb napok idején az északi égen még éjjel is látható, világító felhőkre lettek figyelmesekké, melyek szokatlan magasságukkal nagy feltünést keltettek a kutatók körében. Az északi félgömbön azok májustól július végéig, a délin december, januárban voltak láthatók magasabb földrajzi szélességek alatt.

Ezen világító felhőket főleg Jesse figyelte meg (Berlinben). Később egymástól távol fekvő állomásokról eszközölt egyidejű megfigyelések alapján, főleg fotográfiai felvételek segélyével sikerült a felhők magasságát 70—83 km-nyinek megállapítani. A felhők aztán ritkábbak lettek és pár év múlva egészen eltüntek.

Csak később, felfedezésük után, kezdték sejteni, hogy az 1883-iki krakataui vulkáni kitörés termékeivel van dolgunk. Ekkor a fentebb említett Nitrogén-atmoszférát még nem fedezték fel s azt hitték, hogy a hőmérséklet csökkenése a magasság növekedtével egészen a légkör határáig terjed. Csak 1902-ben fedezték fel egyidejűleg Teisserenc de Bort Párisban és Assmann

Berlinben, hogy ez a hőmérsékletcsökkenés körülbelül 11 km magasságban teljesen megszünik s hogy az e fölött levő Nitrogénatmoszférában mindenütt ugyanaz a körülbelül —55 C° hőmérséklet uralkodik.

Wegener Alfréd fejtegetései szerint ebből nagy nehézség származik a világító felhőknek, mint vulkáni kitörés termékeinek felfogását illetőleg. Mert, hogy ezen egyenlő hőmérsékletű, vertikális áramlások nélküli felső rétegek 75 km-nyi magasságig áttöressenek, ahhoz olyan felhajtó erő kell, amilyent még a vulkánból felemelkedő, erősen felhevített levegőnek sem tulajdoníthatunk. Az sem lehetséges, hogy a felhők szilárd erupciós termékekből: fixom por- és hamuból álljanak, mert nem képzelhető, hogy ilyen szilárd részecskék 6 évnél tovább majdnem ugyanazon magasságban maradjanak meg s a mellett olyan összeállók, hogy mint felhők voltak láthatók, melyek a Nitrogénatmoszféra határán szétterültek.

A magyarázat kulcsát Bunsennek az az észlelése nyújtotta, hogy az izlandi fumaralák (gáz-vulkánok) gázaiban 25% Hidrogén van. Figyelmet érdemel még Grovenak az a tapasztalata, hogy megolvasztott, fehéren izzó platinacseppnek vízzel való érintkezésekor abból durranógáz keletkezik, tehát a víz felbomlása következik be a nélkül, hogy lehüléskor újra egyesülés állana be. A Sunda-szigetcsoportbeli Krakatau-vulkán óriási kitörésekor a vulkán felerészben a tengerbe süllyedt s így a tengeri víz hozzáfért az izzó lávához; megvolt tehát a lehetőség arra, hogy vizgőzön kívül nagymennyiségű Hidrogén is keletkezzék. De akkor valószinű, hogy ilyen gáztömegek a 75 km-nyi magasságig, sőt azon túl is felhatoltak egészen addig, ahol a Hidrogénatmoszféra kezdődik. A világító felhők valószinűleg az itt felhalmozott vizgőz sürüdésére vezethetők vissza s ez a vizgőz volt a maradandó, míg a felhők keletkeztek és elmúltak, mint a közönséges felhők.

A vizgőz nagy tömege, mely a Krakatau kitörésekor jutott a magas légrétegekbe, biztosithatta csak a felhőképződés hosszú tartamát, mert a relativ nedvesség ott a számitások szerint már

rendkívül csekély. Fontos, hogy a Krakatau kitörési termékei a 75—80 km-nyi magasságban szüntek meg felszállani és oldalt terjeszkedtek ki. Ez igazolja azt a feltevést, hogy itt a légkörnek egy pregnáns réteghatára van s mivel ez a magasság majdnem teljesen összeesik azzal, mely a főszürkületi övnek felel meg, ez a feltevést még jobban támogatja.

III. *A meteorok, tűzgolyók fényjelenségei.* A világtérből légkörünkbe planetáris sebességgel behatoló szilárd tömegeknek, az ú. n. hullócsillagoknak, meteoroknak felvillanása, vagyis izzóvá levése, szintén hírt ad a légkör legmagasabb rétegeiről.

Egy-ugyanazon hullócsillagnak egymástól távol levő helyeken történő egyidejű megfigyeléséből kiszámítható a felvillanás helyének magassága. A legmegbizhatóbb mérések szerint ez a magasság a hullócsillagokra nézve átlag 130 km, tűzgolyókra nézve 110 km. Megbizható mérések azonban egyes esetekben 180, 240, sőt 300 km-t is adtak eredményül, jeléül annak, hogy a légkör még 200—300 km magasságban is olyan sürűségű, hogy különböző optikai jelenségekre ad alkalmat.

Ami most már magát a felvillanást, tehát a meteor izzóvá levését illeti, ezt nyilván a gáznak hirtelen, majdnem adiabatikus összenyomása okozza. Adiabatikusnak mondjuk a gáz olyan állapotváltozását, midőn az sem nem kap meleget a környezettől, sem nem ad át annak meleget. A fénykeltés erejének első sorban a gáz tétlenségétől kell függnie, amelyen a meteor keresztül halad. A nagy sebesség mellett (nagyságrend körülbelül 55 km másodpercenként), amellyel a meteorok az atmoszférába lépnek, már a Hidrogén is tétlenebb, semhogy oldalt kitérhetne, s így izzási hőfokig nyomódik össze. Ez az izzó gáz a meteorra úgy hat, mint valami forrasztó láng és felületesen izzásba hozza, vagy megolvasztja és elgőzölögteti, ami többnyire anyagának teljes szétoszlására és pályáján való szétszóródására vezet.

Mivel az említett magasságokban említést érdemlő Oxigén nincs jelen, elégés sem következhetik be, mint régebben hitték. A 300 km magasságon túl egyáltalán nem következik be izzás; itt tehát olyan gáznak kell lennie, amely a meteor elől elég

gyorsan térhet ki oldalt s azért annak tétlenségét rendkivül kicsinynek kell tartanunk. Ellenkezőleg, a fénykeltés különösen élénk, ha a meteor túléli a Hidrogén-atmoszférában szenvedett tömegveszteségét és belép a Nitrogén-atmoszférába, ahol rendesen robbanással végződik és darabjait a földre hullatja. Mérések igazolták, hogy a robbanás mindig a Nitrogén-atmoszférában következik be; magát a robbanást talán a mindjobban fokozódó forgás, illetve az ebből keletkező központfutó erő okozza. A forgást nem ritkán meg lehet állapitani a pálya csavarszerű alakjából, mely egészen olyan, mint a hópelyhek csavarszerű pályája.

A legmagasabb légrétegek mineműségére nézve legfontosabb a meteor fényének szinképe (spektruma). A magnak folytonos szinképe van, vagyis olyan, amilyen a világító lángoké, melyben az egymást követő szinek semmiféle hézagokkal, — fekete csíkokkal — nincsenek egymástól elválasztva. A meteort követő fényes csóva szinképe világos vonalakból áll, melyeket sötét közök választanak el egymástól. Ilyen «csíkos» spektruma van a világító gázaknak. Az első felvillanás helyén és azon rétegben, melyet Hidrogén-atmoszférának neveztünk, főleg a Hidrogén fényes vonalai mutatkoznak. Ha a meteor behatol a Nitrogén-atmoszférába, ennek két erős vonala tünik fel. Igaz, hogy ezekre nézve még eltérnek a nézetek. Blajkó, aki fotográfiai felvételeket készitett, a két vonal egyikét Kalcium-vonalnak, a másikat Helium-vonalnak tartja, míg Wegener a két közelfekvő vonalat azonosnak tartja azzal a Nitrogén-vonallal, mely az északi fény fotografiai szinképében is rendkívül erősen lép fel.

A meteoritek rendesen gázakat tartalmaznak elnyelve, melyeket hevítéssel ki lehet belőlük hajtani; ezek a gázak mások a vas- és mások a kőmeteoritekben. Cohen szerint a vasmeteoritekben sok a Hidrogén, míg a kőmeteoritekben sok a szénsav; azonkívül található bennük szénoxid, Nitrogén és Methan. A gázak eredetét illetőleg még eltérők a nézetek.

IV. *Az északi vagy sarki fény jelenségei.* A sarki fénynek gyakran megpróbált magasságbeli meghatározása szintén olyan

eredményeket adott, melyekből a légkör magasságára és a legmagasabb rétegek összetételére lehet következtetni. Most már bizonyos, hogy az északi fény a földfelület felett csekély magasságban is jelentkezhetik, de másrészt igen nagy magasságokat is állapítottak meg. Paulsen Grönlandban a sarki fény magasságát 1 és 68 km között állapította meg. A nagy sarki fényekre Tromholt 76—164 km-t talált. 18 legjobb meghatározás középértékeül 113 km eredményt kaptak. Más észlelők 227, 209, 177 km-t találtak; sőt a Kári-tengerben Ekama 210 km-t állapított meg.

Biztosra lehet tehát venni, hogy a sarkfényjelenségek 200 km magasságban is jelentkeznek a földfelület felett, míg rendesen 60 km magasságban mutatkoznak legélénkebben és leggyakrabban. A sarki fény lényegét illetőleg Angström, Paulsen, Birkeland, Störmer és mások vizsgálatai azt a felfogást tették szinte bizonyossá, hogy a sarki fényt a Napból kiinduló katódsugarakba kell visszavezetni, melyeket a föld mágneses mezeje kitérít s így a föld árnyékoldalán beléphetnek a légkörbe. A legfelsőbb rétegekben, ahol a gáznyomás még nagyon csekély, ugyanaz történik, amit katódsugárcsöveinkben észlelünk: a sugaraknak csak kis része szóródik szét, miközben gyenge fény mutatkozik, míg a maradék egyenes vonalban halad tova. Ha a gáznyomás megfelel körülbelül 0·1 mm-nyi higanyoszlop nyomásának, a katódsugarak szétszóratnak s a gáz rájuk nézve áthatolhatatlan. A fénykeltésnek tehát lefelé növekednie kell, de a 0·1 mm-nyi nyomás elérésekor hirtelen meg kell szünnie. Légkörünkben ez megfelel a 60 km magasságnak.

A sarki vidékeken oly gyakran észlelhető draperiás formák alsó szegélye igen gyakran mutatkozott 60 km magasságban. Sokkal nagyobb magasságban tünnek fel a homogénívek, amelyeken nem ismerhető fel sugaras szerkezet s amelyek nagyon nyugodtaknak látszanak.

Paulsen és La Cour Grönlandban végzett méréseik alapján kimondották, hogy a sarkfény ezen fajtája 400—500 km magasságban is lehet a földfelület felett.

A sarkfényre nézve is nagyon fontos a színkép, mely nagyon változatos. A legalsó részben a Nitrogén vonalai lépnek előtérbe, főleg az ibolyaszínű részben. Mivel a sugarak legalsó része a legfényesebb, a Nitrogén vonalai, főleg a fotografált színképben, a főalkatrészt teszik ki. Ezen vonalak intenzitása a növekvő magassággal fogy, míg a Hidrogén vonalaié növekszik. Ez tehát arra vall, hogy a Nitrogén-atmoszféra felett a Hidrogén lép előtérbe, míg a Nitrogén fogy. A sarkfény még magasabb részeiben a színkép ismét más. A Hidrogén vonalai közül a legfényesebb vörös (H_α-val jelzik) mindjobban gyengül és a zöld (H_β) lesz a legfényesebb, úgy, hogy végül az egész színkép erre a zöld vonalra redukálódhatik.

Legnagyobb jelentőségű az északi fény színképének úgynevezett fővonala, az 557 $\mu\mu$ (milliomod millimeter) hullámhosszaságú zöld vonal, mely a legfelső, legritkább gáz színképe. Ezt a gázt «Geocoronium»-nak nevezték el azon hasonlóság alapján, mely az ő spektruma s a Nap légkörében, a «Corona» nevű részben levő «Coronium»-gáz spektruma közt fennáll.

Ez az ú. n. fővonal sohasem hiányzik a sarki fény spektrumában s így a Geocoroniumnak a 60 km magasságban is meg kell lennie.

Hogy ez a Geocoronium azonos-e a Nap légkörében levő Coroniummal, azt a színkép alapján nem lehet biztosan eldönteni. A Coronium zöld vonala 532·7 $\mu\mu$ hullámhossznak felel meg, míg a Geocoroniumé 557 $\mu\mu$-nek; ez tehát ellentmond az azonosságnak. De viszont a két vonal különbözősége sem bizonyítja a két gáz különböző voltát, mert a gázak spektruma változik, ha a hőfok, a sürűség, a nyomás, melynek hatása alatt állanak, változik. Az is határoz, hogy elektromos, vagy hőmérséklet okozta fényléssel van-e dolgunk. A Nap-Corona spektruma tehát lehet némileg más, mint a Geocoroniumé, még ha a két gáz azonos is.

Ezt feltételezve, még érdekes következtetésekre juthatni az égi testek légkörét illetőleg; ennek fejtegetése azonban már túlmegy azon a határon, amelyet itt szem előtt kell tartanom.

*

Az elmondottakból látható, hogy ismereteink a légkör legmagasabb rétegeiről még nagyon hiányosak és csak közvetett utakon, számítások, következtetések segélyével voltak megszerezhetők. Bizonyos, hogy a valódi viszonyok ismeretétől még nagyon messze vagyunk, de azt is el kell ismerni, hogy ezek a vizsgálatok hatásosan támogatják azt a törekvést, hogy a valóság megismerését megközelítsük.*

Csemez József.

* Forrásaim: *Julius Hann:* Lehrbuch der Meteorologie.
Wilhelm Trabert: Lehrbuch der kosmischen Physik.
Alfred Wegener: Untersuchungen über die Natur der obersten Atmosphärenschichten (Physikalische Zeitschrift).

A KÉP A FÖLDRAJZTANÍTÁSBAN.

A földrajztanításnak számos segítő eszköze van, amelyekkel tanításunkat élénkké és változatossá tehetjük. Előnyösen felhasználhatjuk a képet is, sőt akárhányszor ez az egyedüli segédeszköz, amely bármikor rendelkezésünkre áll. A magyarázat egymagában nem elégséges ahhoz, hogy állandó képet rögzítsen a gyermekek lelkébe, általában a szónak nincs olyan nagy ereje, mint ahogyan azt a legtöbben gondolják. Hiszen akárhányszor a legnagyobb szónokok sem tudják leírni a nagy természeti tüneményeket. A tanító, a tanár is csakhamar rájön arra, hogy vajmi kevésre megy puszta szóval a földrajztanításban. Mennyire elevenen és mily szemléltetve kellene rajzolnia és élénk színekkel festenie, hogy szavai a tanulókban azt a hangulatot keltsék, mint amikor tényleg valamilyen tájat szemlélnek. A térkép szemlélete mellett sem tudnak a tanulók a tájról a valóságnak megfelelő képet alkotni, de ez aránylag könnyen sikerül akkor, ha a tanító, tanár alkalmas képeket válogat ki, mert ezek a legtöbbször többet beszélnek, mint a legjobb rajz.

A földrajztanításnak tehát ezeket is fel kell használnia, de lehetőleg csak akkor, ha a közvetlen vagy a dombormű által való szemléltetés lehetetlen. A térképek mellett állandóan ott kell lenni a képeknek, hogy kiegészítsék és magyarázzák azt, mivel a térképen csak azok a vonalak a tárgy valóságos képei, melyek a földterület vízszintes tagosultságát mutatják, a többi földrajzi fogalmat (függőleges tagoltság, népsűrűség stb.) csak jelekkel tüntetik fel, pedig ezek teszik a föld felületét olyanná, amilyen az a valóságban.

A térkép a mélyebb kartografiai ismereteket nélkülöző tanulóknak csak azt mondja el, hogy hol vannak síkságok, hegyek, merre folynak a folyók, de hogy az a síkság, magas hegység milyen természetű, azt már nem mondja meg. Csak az tudja leolvasni a térképről ezeket a fogalmakat, aki ismeri a térkép keletkezését, tudja minden egyes jel értelmét úgy, hogy a térkép csak felidézi a természetben látottakat. Ilyenkor tesznek jó szolgálatot a képek. A térképnek és a képnek egymást ki kell egészítenie, ha azt akarjuk, hogy tanításunk teljes legyen. A térkép adja a testnek az alapfogalmat, a kép a ruhát, az első az arcot, az utóbbi az arckifejezést. Ugyanígy kell a kép szemléléséné a természetutáni rajzolásnak is helyet foglalnia, mert a kettő együtt adja a megkívánt eredményt. A képnek, mint szemléltető eszköznek értékét már régi idők óta ismerik, sőt sokszor túl is becsülték. Elég, ha ebben a tekintetben Comenius, Orbis pictus»-ára és Basedow «Elemi dolgozatok» c. művére gondolunk, melyekben a kép szintén olyan dolgok szemléltetésére volt felhasználandó, melyekre részben fölöslegesek, részben alkalmatlanok voltak.

A földrajztanításban már régen felhasználják a képeket szemléltetésre. A mult századokban használatos képek a XIV. század közepétől a XVIII. század elejéig a földrajzi képek mellett részben természetrajzi és néprajzi anyagot is adtak, amennyiben ezek a térképben elfértek, vagy külön mellékelték őket a térképhez. Hogy nem az volt a céljuk, hogy csak a térkép üres helyeit kitöltsék, az kitünik abból, hogy bár a tisztán földrajzi képekkel megtömött térképek, bár csak kis alakban jelentek is meg, mégis voltak benne néprajzi- és természetrajzi képek.

A földrajztanítás céljaira olyan térképeket is terveztek, amelyekben a képek a lapok szélén voltak elhelyezve. Ilyen volt 1841-ben megjelent Vogel-féle. A térképhez mellékelt szövegben voltak beillesztve a Rendlé-félében és az amerikai Morse-féle atlaszban. A térkép szélén levő képek azonban elvonták a tanulók figyelmét magától a térképtől, azért újabban nem készítenek ilyen beosztású térképeket.

Hogy a képek a kivánt célnak megfeleljenek, akkor azoknak jó kivitelűeknek és célszerűen kiválasztottaknak kell lenniök. A kép olyan nagy legyen, hogy azon mindent, amit a tanító csak mutat, a tanulók egyszerre a helyük elhagyása nélkül elég jól megfigyelhessenek. Ha ez nem vihető keresztül, hanem a tanuló csak később kapja a kezébe a képet, akkor az a veszély fenyeget, hogy sokat sehogy, vagy egyáltalában nem jól fog fel és így az a haszon, amit a kép mint szemléltetőeszköz nyújthatna, legalább is félig elvész. A nagyobb képeknek azonban megvan az az előnyük, hogy rövidebb idő alatt lehet őket szemléltetni, míg a kisebb képek bemutatása a nem egyidőben történő szemléltetés miatt sok időtöltéssel jár. Emiatt iskolai használatra csak *faliképek* ajánlatosak. Kis képeket, melyeket a tanulók csak egyenkint nézegethetnek, csupán szükségből használjunk. A kisebb képek értéke még akkor is a faliképeké mögött marad, ha sztereoszkópba helyezhetők, mert amikor szükségünk volna rájuk, nincsenek mindig kéznél.

Természethű kivitelre kell törekednünk, vagyis a képek a valóságnak megfelelő szín és alakban ábrázolják a tárgyakat. A kép, amennyire csak lehetséges, fotografiai hűséggel adja vissza a tájat. Lehet a kép komponált is, csak a természet ne legyen rajta erőltetett, hanem a típusos formákat adja, foglalja össze természetszerű egyesítésben. Sokszor több összetartozó típust egy-képen kell ábrázolni, mert különben sok képre lenne szükségünk, de mindig vigyázzunk arra, hogy nagyon sok tárgy ne legyen egy képen és csak olyan, aminek földrajzi vonatkozása van. Nagy gondot fordítsunk ezeknek a képeknek a kivitelére, mert a művészi kivitel nemcsak a helyes megértést segíti elő, hanem a szépérzék fejlesztésére is alkalmas, mely a természet iránti kedvet életre kelti és a kedélyre is hat. Ezek az iskolai használatra szánt képek színesek legyenek, mert az ilyenek közelebb állanak a természethez, mint a feketék. Gyakran halljuk ugyan: «A gyermekeknek csak a legjobb lehet elég jó», de a valóságban a gyermekek sok olyan képet kapnak, amelyek ennek az alapelvnek nem felelnek meg. A képek kiválasztásánál a leg-

fontosabbakra és legjellemzőbbekre fordítsuk a figyelmet, hogy ezáltal elkerülhessük a túlsok képet, másrészt pedig, hogy a képek típusos jellegképek legyenek. Némely tekintetben igen szép volna, ha meg tudnánk valósítani, hogy az összes ismertetendő országokról, vidékekről bizonyos számú kép és rajz segítségével, tehát nemcsak térképen és szóval, körülutazzuk a tanulókkal a földet. Ehhez azonban nemcsak sok idő, hanem kép is kell, mely utóbbit a nagy költség miatt csak kevés iskola tudja beszerezni. Továbbá még az is kérdéses lehet, hogy a túlnagy sokféleség a tanulókban az áttekintést, a csoportosan összeállított látványosságok, jelenségek a lényeges dolgokat nem veszélyeztetik-e, nem mennek-e ezáltal azok feledésbe.

A képek alkalmazása a földrajztanításban azon mulik, hogy a tanulók világos fogalmakra tegyenek szert, melyekre tanítás közben később mindig építhetnek. Tehát nem az a lényeges, hogy a gyermek elé minél több képet állítsunk, hanem hogy bizonyos számú, jellemző képet mutassunk be nekik. Ha pl. valamelyik tropikus szigetről már láttak képet, az elegendő ahhoz, hogy a többiről is fogalmat tudjanak maguknak alkotni. Az ilyen jellemző (típus) képeket a többiekből ki kell válogatni. A tanítás alsó fokán csakis ilyeneket célszerű használni, hogy így megszokják a tanulók a lényegesről, a jellemzőről való biztos képzetszerzést. A természethűség miatt legjobbak a természetes színekkel kidolgozott fényképek, melyeket újabban különböző neveken hoznak forgalomba. Ezek a képek jól hatnak domború nyomásaikkal, fényhatásukkal, amely kisugárzik belőlük, ezáltal belsőleg élőknek látszanak és legközelebb hozzák a szemlélőhöz a természetet. De a közönséges fotografiák is jó szolgálatot tehetnek, mint szemléltető eszközök valamivel nagyobb kivitelben, kidolgozásban.

A készülékekből, melyekkel a képeket bemutathatjuk, legismertebb a *sztereoszkóp*. Használják szekrénnyel és anélkül. A sztereoszkópnak a tanításban való alkalmazása azonban nehézséggel jár, mert a képeket a tanulók nem láthatják egyszerre, ezáltal a szemléltetés sok időt vesz igénybe. Jobb már

a revolver sztereoszkóp, amelyben több egymáshoz tartozó képet közvetlen egymás után figyelhetünk meg, miáltal egy ország vagy város jellemző tulajdonságai világosabban kitünnek, másrészt pedig időt nyerünk vele.

Olcsóbb és használható a *pantoszkóp* is, amely a legegyszerűbb ilyfajta szemléltetőeszköz. Az iskolára nézve sokkal előnyösebb a *szkioptikon*, amely a laterna magica tökéletesebb faja, amely tehetővé teszi, hogy az üveg elé tett fényképet falra vetítve minden tanuló egyszerre láthassa, ahol tesszés szerint megnagyobbított méretekben a legkisebb részletek is teljes éllel szemlélhetők. A vetített kép, mivel rövid idő alatt természethűen, világosan, plasztikusan szemléltet, azért minden iskola használhatja. Aki már jelen volt valaha szkioptikon bemutatáson, azt nem kell megnyerni ennek az eszmének. Valóságos öröm látni azt, hogy még a gyengébb felfogású tanulók is mily érdeklődéssel kísérik a bemutatásokat és még hosszabb idő multán is mily élvezettel emlékeznek meg róla. Aki ily szemléltető eszközökkel megpróbálkozott és azokat helyesen alkalmazta, az többé mellőzni nem fogja.

Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk, hogy a sok képnek egymás után való szemléltetése nem olyan előnyös, amint azt sokan hiszik. Ha sok kép jön egymás után, az csak egyszerű képnézés, amelynek a földrajztanitás szemszögéből vajmi kevés értéke van, mert a képek elmosódnak az emlékezetben vagy egészen elhalványulnak.

Hogy minden iskola szkioptikont, vagy az újabban *epidiaszkóp*-nak nevezett szemléltetőeszközt szerezzen be, arra egyelőre még csak gondolni lehet, de számitani nem, míg ezek meglehetős drágák és a tanügyi szertárak a legtöbb iskolában nélkülözik azt a bőkezű adakozót, aki egyik-másik iskolánkat modern kultúrfokra segíti emelni.

A szemléltetőeszközhöz jönnek a képek, diapozitívek, melyek szintén meglehetős drágák és ugyancsak sok kell belőlük. Hozzá elsötétíthető tanterem sincs minden iskolában. Elemi iskolákban is elkel a szkioptikon, de ott csak nagy képeket használ-

junk. Egyik osztrák geografus erre vonatkozólag a következőt ajánlja: «Minthogy a földrajzi faliképek minden nemzetnél ugyanazok és csak az aláírásoknak vagy magyarázatoknak kell többnyelvűeknek lenni; ezért egyes módszertani földrajzi faliképeket minden iskola részére nemzetközi vállalattal kellene létesíteni. Hálás eredményekben gazdag feladat volna ez, mert végtelen sok kellene belőlük, azért az áruk igen olcsó lehetne». Csakhogy ez utópia maradt.

Az iskolák, a költségeket drágálva, olyan képekkel is beérik, melyekből a két legfőbb kellék: a *nagyság* és a *szín* hiányzik. Ezen képek közé tartoznak a földrajzi alapfogalmakat szemléltető képek is. Egy év óta magyar képek is vannak: a Bezdek—Farkas-félék, melyek hűen, világosan tüntetik fel a földrajzi alapfogalmakat (Lampel kiadása). Felhasználhatjuk a *panoráma-képeket*, melyekről átmehetünk a térképre. Panoráma és térkép általában azonos benső összefüggésben állanak, mert egymás hiányait pótolják. A panoráma, mondja Trunk, épen azt mutatja világosabban, amit a térkép kifejezni nem tud, nevezetesen a hegyek profilját, míg a térkép a horizontalis viszonyokat tükrözi vissza élesen. Ezt az eljárást főleg Svájcban használják.

A képes folyóiratokban is sokszor találunk a földrajztanításra alkalmas szemléltető képeket. Gyakran megesik, hogy ezek a képek az esztétikai követelményeknek megfelelően készültek és így eltérnek a természettől, de onnét ezeket a képeket kidobni az iskolából annyi volna, mint a fürdővel együtt kiönteni a gyermeket. A képeslapok, plakátok is jó szolgálatot tehetnek, ahol tehát ilyent találunk, felhasználhatjuk őket az oktatásban.

Dr. Horváth Károly.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Magyarország önállóságának és függetlenségének ünnepe. Hazánk önállóságának és függetlenségének ünnepe az Erzsébet Nőiskolában 1918. évi november 25-én a következő programmal folyt le.

1. Himnusz. Énekli a polg. isk. tanárképző főiskola énekkara.
2. Petőfi S. Respublica. Szavalja: Molnár Piroska felső leányisk. növendék.
3. Ünnepi beszéd. Tartja: Dr. Berecz Sándor.
4. Petőfi S. Élet, halál. Szavalja: Reinhardt Gizella polg. isk. tanárképző főisk. II. é. h.
5. Szózat. Énekli a polg. isk. tanárképző főiskola énekkara.

*

Dr. Berecz Sándor ünnepi beszéde a következő volt.

A magyar nép lelkének kioltathatatlan vágya, amiért századokon át annyi vért áldozott, valóra vált: megszületett az önálló, független Magyarország! Valóra vált váratlanul, mindent lenyügöző gyorsasággal, lelkeket megbékítő s megnyugtató hatással. Ünnepet ül s ülhet a magyar nép, midőn október 31-ére virradólag vérnélküli forradalom árán kivívta saját sorsának, jövő boldogulásának, állami megerősödésének intézését. Ledőltek egy csapásra azok az akadályok, melyek négy évszázadon át kulturális, gazdasági és szociális haladásunk, kifejlődésünk s megerősödésünk útjában állottak s megbénították azt az őserőt, mely bennünk lakott s melyet nem önnön javunkra, boldogulásunkra, hanem mások boldogítására s javára századokon át pazaroltunk. Vége lett egyszerre a multnak minden hibájával, gyengeségével, önérdeket szolgáló céljaival és egy szebb, egy boldogabb jövendőnek lettünk uraivá. Vége lett egyszerre idegen érdekekért erőnket sorvasztó, anyagi és szellemi javainkat megbénító életnek s egy jobb, szebb, munkát megbecsülő s a munka eredményét élvező élet vette kezdetét. Október 31-én ránk viradt a kötelességtudás, az egymást megértő s megbecsülő szeretet napja. Amit még a legvérmesebb reménnyel elteltek csak a közel jövőben mertek várni az egyszerre jelenné lett. Amiért annyian áldozták életüket s amiért legjobbjaink éltek: hazánk java, szabadsága és haladása immár biztosítva s most már csak rajtunk múlik egy szebb, boldogabb jövőnek kiépítése, megerősítése és századokra való biztosítása. Örök emlékezetű ünnepnapja lesz ez mindenkorra Magyarországnak, minden diszhar-

móniától ment ünnepnapja a magyar népnek, amelyre büszkén tekinthet vissza századok multával is a magyar.

Századok viharaiban megedzett és sok megpróbáltatása után megtisztult lélekkel foghat most már a magyar nép műveltségének, gazdasági erőinek, népe öntudatának kifejlesztéséhez és megerősödéséhez. Akik a multban is részt vettünk a kulturnépek nemes versenyében, most már mint szabad nép kell, hogy fokozottabb mértékben vegyük ki részünket e nemes, népeket boldogító s az igaz emberiességet megvalósító kultúrmunkában. Méltókká kell lennünk ahhoz a szabadsághoz, amely most minden áldását tárta fel előttünk. A szabadsággal karöltve járó jogok többletét kell, hogy egyensúlyozza a kötelességérzet többlete. Mert nem elég hinnünk egy szebb és boldogabb jövőben, tenni is kell e jövőért. S jaj annak, aki csak tétlen nézője s nem tevékeny s kötelességteljesítő szereplője az új Magyarország egyszerre felszabadult erőinek. A kortársak s az utókor megvetése méltán fogja sújtani azt, aki a reánk váró munkában csak önnön érdekét kívánja szolgálni s nem a közérdeknek fog erőinek megfeszítésével élni. Ne legyen ez ünnep olyan, melyre a hétköznapok egyhangúsága és semmi magasabb célt nem szolgáló sora következik. Ünnep legyen ez, a kötelességteljesítés, a szeretet, az egymást megértés és megbecsülés soha el nem múló ünnepe. Gőg, kapzsiság, munkátlanság, élvezethajhászat ne sötítse el soha ez ünnep tündöklő napját. Ünnep legyen ez, amelyet a haza sorsán kettőzött erővel munkálkodó emberek emberies érzése, igazi munkaszeretete, a jónak és szépnek megbecsülése avat igazán ünneppé. Ünnep legyen ez, melynek vezető eszméje nemcsak szavakkal, hanem tettekkel: a haza minden előtt! Mert szentebb ez a fogalom: haza, október 31-ike óta. Mert ez a haza szabad hazája egy szabadságszerető és szabadságot megbecsülő népnek. A mi hazánk ez, a mi hazánk, amelyért most már mint szabad és független népnek kettőzött erővel kell dolgoznunk. Ez a haza most már mindazt megadja nekünk, ami boldogulásunkhoz szükséges s mi ne adnók meg e hazának mindazt, a mi bennünk él s van: kötelességtudásunkat, munkánk javát s lelkünk minden nemes indulatát? Hiszem, tudom, hogy meg fogjuk adni! Hisz e haza a mi édes anyánk s mi ne lennénk szerető gyermekei? Igen, százszor is igen, azok leszünk, azok akarunk lenni. Szeretni fogjuk ezt a sokat szenvedett édes anyánkat, drága Magyarországunkat! Hisz ő is szeret, ápol, gondoz bennünket, szeret önzetlenül, szeret még saját romlása árán s mi képesek volnánk nem viszonozni mindezt?

Önökhöz fordulok kedves növendékek, akik annyi száz családnak szemefénye, s akik majdan ez iskola falai közül távozva az életben fogják megvalósítani mindazt a szépet és jót, amit itt tanultak. Hogy ezt minél jobban megtehessék egykoron, kell, hogy már most megtegyék kettőzött buzgalommal kötelességüket, — akár kicsiny, akár nagy az, akihez fordulok, — megtegyék azzal a szent elhatározással, hogy e hazát tegyék boldogabbá, virulóbbá, gazdagabbá, műveltebbé, mint az a multban volt. S fogjanak hozzá még ma s ne halasszák holnapra. Legyenek dolgaik végzésében serények, legyenek egymás iránt szeretettel, becsüljék meg egymásban azt az értéket, azt az erőt, amelyre a hazának egykor szüksége lesz. Mert nem a léhák,

nem a hanyagok, nem a hiúk, nem az egymásra irigykedők fogják Magyarországot jobbá, boldogabbá, műveltebbé s erősebbé tenni, hanem azok, akik fáradhatatlanok kötelességük teljesítésében, akik nem magukért, hanem a közért fognak élni, akik igazán nőiesek, erényesek, emberszeretők lesznek.

A magyar nő, akár kicsiny, akár nagy, a letűnt századok folyamán a hazaszeretetben példányképül szolgált mindenkor. A magyar nő a lezajlott világháború viharában áldozott legtöbbet: áldozta szeretteit, akiket csak anya, hitves, leány tud úgy szeretni, mint szerették elvesztett kincseiket a magyar nők. Önöktől a haza a jövőben nem kíván ily áldozatot. Önöktől csak egyet kíván: teljesítse minden egyes a maga kötelességét, tanuljon meg hasznos tagja lenni a társadalomnak s ha ezt megteszik, lelkiismeretük kész lesz bármikor számot adni cselekedeteikről s önnönmaguknak részük lesz abban a megnyugtató tudatban: megtettem, amit a haza tőlem várt, volt részem hazám boldogításában s felvirágoztatásában, fölemelt fővel várom embertársaim ítéletét. Adja Isten, úgy legyen!

*

Leányközépsikolai Tanárok Országos Egyesülete. A leányközépiskolák reformja, amely megszűntette ezen iskolák egységes felügyeletét és egymással való kapcsolatát, felkeltette az ország leányközépiskolai tanárságában azt az óhajtást, hogy az iskola különleges szervezeti és tanulmányi érdekeinek biztosítására, a közműveltség és a magyar nőnevelés ügyének előmozdítására, valamint saját gazdasági és társadalmi helyzetének védelmére független, önálló szervezetet létesítsen, amelynek vezetősége állandóan résen álljon, ha ezen érdekek valamelyikének megvédése újból szükségessé válik. Mert a leányközépiskolák és tanáraik létezéséről a nagy egyesület vezetőségei mindig elfeledkeztek a multban s így lenne a jövőben is akármilyen közös alakulatban. Ők csak a fiúiskolák tanárainak nagy tömegét látták, mikor küzdelembe indultak s csak azokat a célokat képviselték, amelyek a két iskolafaj közt közösek. Így aztán a leányközépiskolai tanárok támogatták ugyan a közös célt, de a magukénak elérésére nem kaptak segítséget.

A társadalmi erők forrongásának, érvényesülési törekvésének mostani idejében még fokozottabban szükségesnek mutatkozott ilyen egyesülés, ha csak nem akarta a leányközépiskolai tanárság elszalasztani az utolsó alkalmat is arra, hogy szerencsétlenül megreformált iskolájának jövőjét a tanítás ügyének az egész vonalon meginduló átalakítása során valamikép helyes kerékvágásba zökkentse s ebben a munkában most már saját szakemberei útján vehessen részt. Ezért a budapesti állami, községi, felekezeti, egyesületi és magán leányközépiskolák tanártestületei előzetes tárgyalások után 1918. évi november 13-án az Országos Nőképző Egyesület Veres Pálné iskolájában Arató Frigyes állami leányközépiskolai igazgató elnöklete alatt megtartották a leányközépiskolai Tanárok Országos Egyesületének alakuló közgyűlését. A kedvezőtlen közlekedési viszonyok és a dolog sürgőssége nemcsak azt nem engedték, hogy a vidéki iskolák képviselői

részt vegyenek a gyűlésen, hanem még azt sem, hogy a változott viszonyokra való hivatkozással újabb csatlakozásra hívjuk fel őket. Minthogy azonban a nyári tájékozó értekezlet után a vidéki iskolák tanárai közül is nagy számban jelentették be belépési szándékukat a megalakulás esetére, az egyesület ez idő szerint körülbelül 400 tagra számíthat.

Az alakuló közgyűlés letárgyalta és elfogadta az alapszabálytervezetet, melyen az a vezérelv húzódik végig, hogy az egyéni képességek a közérdekért való küzdelemben minél teljesebben kihasználhatók legyenek s hogy az egyesület az egyének anyagi és erkölcsi helyzetének megfelelő színvonalra emelésében a legreálisabb közös dolgozószervvé válhassék. E cél elérésére az egyesület munkájába vonja a másfokú (elemi, polgári) iskolák vagy hivatalok keretében működő leányközépiskolai tanárokat is, valamint a leányközépiskolák érdekében érdemlegesen dolgozó más egyéneket.

Az egyesület ügyeinek vezetése teljesen demokratikus alapon választott bizalmi tanács feladata lesz, melybe minden egyes iskola kiküld egy bizalmi tagot, a tisztikart pedig az egyesület tagjai egyénenkint való írásos szavazás útján választják meg a fővárosi és vidéki tanárság közül.

A szervezés munkájának lehető gyors végzésére addig is, míg az alapszabályok jóváhagyása végleges tisztikar megválasztását lehetővé eszi, a közgyűlés ideiglenes elnökség állítását tartotta szükségesnek, melynek tagjai: *Kiss Ödön* (IV. ker. köz. leányközépisk. tanár) elnök, *r. Laczkó Géza* (Veres Pálné leányközépisk. tanár) titkár, *dr. Várady Erzsébet* (VI. ker. áll. leányközépisk. tanár) jegyző és *Kármánné dr. Ernyei Ella* (VIII. ker. köz. leányközépisk. tanár) pénztáros.

Az alakuló gyűlés folyamán a közhangulat alapján, de magukban az alapszabályokban is határozott kifejezést nyert az a felfogás, hogy azon aggodalommal szemben, amely új egyesületünk alakulásában a tanárság erejének egyik elforgácsolódási folyamatát látja, az igazság az, hogy épen az ilyen szorosan szakszerű egyesülés az egyetlen helyes útja az alapos, határozott munkaprogramm végrehajtásának egy speciális szükségletekkel bíró iskolafaj számára. Az egyesület különben szoros összhangban akar működni a testvéregyesületekkel, különösen a nevelés és tanítás összes munkásait önmagában egyesíteni kivánná Nevelőmunkások Országos Szövetségével, amelybe annak végleges megszervezése után a Leányközépiskolai Tanárok Országos Egyesülete mint már kész szakosztály helyezkedhetik be.

A közgyűlés határozatából az ideiglenes elnökség felkéri a vidéki tanártestületeket bizalmi tagjaik megnevezésére, a közoktatásügyi minisztériumot pedig tájékoztatja az egyesület céljáról s a leányközépiskolai ügyekben szakszerű szolgálatát felajánlja.

*

Áll. polg. isk. tanárképző főiskolák. A vallás- és közoktatásügyi miniszter az áll. polgári iskolai tanító- és tanítónőképző intézeteket — a Pedagogiumot és Erzsébet-Nőiskolát — «*polgári iskolai tanárképző főiskolákká*» szervezte át. A közoktatásügyi miniszternek ezen intéz-

kedése egy régen előkészített átszervezést valósított meg s ezzel jogilag egy tényleg már fennállott állapotot szentesített. Mindkét képző eddigi működésével, amely a polg. isk. tanárképzés emelésére és mélyítésére irányult, már ezen átszervezés előtt a valóságban főiskolai jellegűvé alakította át az iskolát. A miniszter ép ezt a sikeres működést honorálta ezen átszervezéssel, amellyel a két intézet nemcsak új jogkört nyert, hanem ennek megfelelő kötelességeket is vállalt, amelyek oda fognak irányulni, hogy eddigi eredményes tevékenységét fokozott munkaszeretettel és lelkesedéssel szentelje a polg. isk. tanárképzés fontos ügyének.

KRÓNIKA. KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Lovászy Márton dr. a népkormány első közoktatásügyi miniszterének működéséhez — aki eddig mint kiváló publicista s tisztaelvű politikus szolgálta a közügyet — az ország tanító-munkásai a legszebb reményeket fűzik. Eddigi működésével, mellyel az új rendszer megvalósítására törekszik, a magyar kultura függetlenítésének új korszakát nyitotta meg, Programmja az új rendszer vezérlő elve: a megértő szeretet. Dolgozni kíván a népért, felvilágosítani és oktatni akarja a népet: ez az ő programmja, melynek megvalósítására törekszik. E programmja megvalósításában lelkes munkatársai kívánunk lenni s e munkának igaz s lelkes harcosait kívánjuk mi is azokban a tanítónőkben, akik majdan hivatva lesznek e sok megpróbáltatáson átment ország kulturáját minél mélyebbé, minél nemzetiebbé s igazán magyarrá tenni. Hogy miniszterünk mennyire értékeli a magyar tanító-munkásokat a maguk összességében s mit nyújt nekik és mit vár tőlük, ennek szép dokumentuma az a szózat, amelyet az összes tanítómunkásokhoz intézett s melyet alább egész terjedelmében közlünk.

*

A magyar minisztertanács 1918. évi november hó 2-án **dr. Juhász Nagy Sándor** országgyűlési képviselőt a vallás- és közoktatásügyi minisztérium politikai államtitkárává kinevezte. Az új államtitkár kinevezéséhez a legjobb reményeket fűzi az új Magyarország egész oktató-munkássága s hiszi, hogy azokat a feladatokat, melyek a közeli jövőben megoldásra várnak, ismert munkaszeretetével s a magyar kulturát megértő s megbecsülő lelke fáradhatatlan agilitásával sikerrel fogja működési körében megvalósítani.

*

A magyar minisztertanács 1918. évi november hó 4-én **dr. Neményi Imre** államtitkári címmel és jelleggel felruházott miniszteri tanácsost vallás- és közoktatásügyi államtitkárrá kinevezte. E kinevezés elismerése annak a fáradhatatlan munkásságnak, melyet az államtitkár egész közéleti pályáján a magyar közoktatás terén kifejtett. E munkásság java része a tanítóképzés emelésére s mélyítésére irányult s itt első sorban a polgári iskolai tanárképzés kifejlesztésére s megerősödésére gondolunk, mely abban csúcsosodott ki, hogy a polgári iskolai tanárképzés tető alá jutott, midőn az új népkormány a polgári iskolai tanárképzés ügyét ennek fontosságához képest azzal is kívánta elis-

merni, hogy a Pedagogiumot és az Erzsébet Nőiskolát, mint a polgári isk. tanárképző intézeteket főiskolákká szervezte át.

*

Imre Sándor dr. helyettes államtitkár. A magyar népkormánynak az egész tanárságot megnyugtató egyik intézkedése Imre Sándor dr. pedagogiumi igazgatónak helyettes államtitkárrá való kinevezése. E kinevezés nemcsak az elv győzelmét jelenti, midőn egy kíváló szakembert állított a kormány a középiskolák reviziója élére, hanem elismerése annak az egyedül helyes elvnek, hogy ahová szakértelem és szaktudás kell, ott el kell tekinteni az eddig oly helytelenül követett gyakorlattól, amidőn minden vezető-állás betöltése többé-kevésbé jogosult politikai szereplés jutalma volt. Imre Sándor dr. kinevezésében egy kétévtizedes nevelő-munkásság megtalálta a méltán megérdemelt s jogosan megillető jutalmát, egy oly munkásság, mely kezdettől fogva határozott célokat tűzött maga elé s ezek megvalósításán fáradozott. Imre Sándor dr. az volt munkássága kezdetén, a mi ma: nem a múló sikereknek embere, hanem jól átfontolt s épen azért helyesen végrehajtható eszméknek élő s a korszellemmel lépést tartó pedagogus, akitől a magyar közoktatás megerősödésének nemzeterősítő s nemzetnemesítő munkájában a magyar tanárság s általa a magyar kultúra értékes s jövőnket biztosító munkálkodást remél. A mi örömünk pedig annál igazibb s annál őszintébb, mert a polgári isk. tanárképzést intéző testvérintézet vezetésétől hívta őt sokkal nagyobbkörű és jelentőségű munkakörbe a népkormány bizalma.

*

A magyar vallás- és közoktatásügyi minisztertől.

14796/1918. eln. szám. Valamennyi tankerületi Főigazgatósághoz, Tanfelügyelőséghez, elemi és középfoku tanintézet Igazgatóságához és Tanítótestületéhez.

Komoly percekben, egy egész világ összeomlásának, új világ fájdalmas születésének idején fordulok munkatársaimhoz, a magyar nemzet nevelőihez. Kötelességemnek tartom, hogy biztató és irányító szavakat találjak az Önök számára, akiktől biztatást és irányítást vár a nemzet. A győzedelmes forradalom új jogokat adott mindenkinek, Önöknek is, de új kötelességeket is rótt mindenkire, s e kötelességek között talán a legszebb és legfontosabb az Önöké, mert Önöknek kell az új idők jelentőségét az ifjúsággal, az egész néppel megértetni.

Az Önök helyzetét két irányban változtatja meg lényegesen a forradalom. Egyik: az erkölcsi felszabadulás. Senkit sem fenyeget többé az a veszedelem, gondolkozása, világnézete, politikai állásfoglalása miatt üldözhetik, politikai szolgálatok jutalmazása sem fogja többé keseríteni azokat, akik büszkén hivatkozhatnak pedagógiai érdemeikre. Régi kívánságuk, a szolgálati pragmatika olyan szellemben fog megvalósulni, mely a méltatlan üldözést és a jogosulatlan érvényesülést egyaránt lehetetlenné teszi.

A másik lényeges változás az anyagi helyzetben fog bekövetkezni.

A forradalom legmélyebb jelentősége épen abban van, hogy a munka nélkül élvezett jövedelemmel szemben diadalra vitte a munka jogát. Bármily súlyos helyzetben van is az állam, saját érdekében arra kell törekednie, hogy munkásai kedvvel és teljes erejükkel szolgálják s a kultúra munkásai megkaphassák a kulturális élet anyagi eszközeit.

De helyzetük e változása mellett kötelességeik is változni és szaporodni fognak. Az új idők az egész iskolaügy gyökeres reformját teszik szükségessé s Önöknek minden akaraterejüket, lelkük egész frisseségét és rugalmasságát fel kell használniok, hogy e reformot — mely Önök nélkül holt betű marad, — élettel töltsék meg. A közszellem tökéletes átalakításáról van szó. És bármekkora változásokat okozott is az ötödféléves háború, fölő, hogy e változások egy része csak múló hangulati jelenség. Örök emberi ösztönöket, évezredes örökölött érzéseket egy világfelfordulás sem téphet ki gyökerestől, még enyhítésükhöz, átformálásukhoz is hosszú, lelkes, öntudatos nevelőmunkára van szükség és ez az Önök feladata lesz.

Ma mindenki pacifista, a háború borzalmainak, saját szenvedéseinek közvetlen hatása alatt. De senki se áltassa magát azzal, hogy az igazi pacifizmusra való nevelés most már fölösleges, vagy akár csak könnyű munkává is lett. Az ember alaptermészete, az önzés, akaratunk másokra erőszakolásának ösztönszerű vágya egy hajszálnyit sem változott. Csak alkalom kell, hogy az egyéni — vagy csoport — önzés ismét véres eszközökkel keresse kielégülését. A régi iskola nem is próbálhatott őszintén és fenntartás nélkül harcolni ez ösztön ellen, mert a mit az egyénnél megrótt, azt dicsőítene kelleté, mint az állam cselekedetét. Az új iskola sem olthat senkibe abszolut önzetlenséget, de a természetes önzést kell abba a józan irányba terelnie, hogy saját érdekét másokkal való békés, kölcsönös megegyezésben keresse. Nyesegetnie kell a nemzeti hiúság kinövéseit, mert ezek más nemzetek jellemének, nyelvének, kulturájának lenézésével akarják a magunkét dicsőíteni. A nemzeti önérzetet nem a harci erényekre, de munkára kell alapítani; a nemzeti sajátosságokat nem szabad arra használni, hogy kínai fal gyanánt válasszanak el más nemzetektől. Az új iskola ne csak a hazának, de az egész emberiségnek is neveljen jó polgárokat.

Ma mindenki köztársasági érzelmű, de mennyi nevelőmunkára van szükség, míg a köztársaság eszméje a maga tiszta valóságában, teljes jelentőségében belegyökeredzik a lelkekbe. A végtelen kiterjedésű emberi léleknek két ellentétes ösztönével kell itt megküzdeni. Egyik a féktelenség, a szabadsággal való visszaélés. Ha nehezen is, de meg kell értetni azokkal, akik a köztársaságban saját ösztöneik korlátlan felszabadulását látják, hogy az igazi emberi szabadság csak addig a pontig tart, a hol embertársunk szabadsága, joga kezdődik. A köztársaság nem jelent felszabadulást a társadalom kötelékei alól, sőt még szorosabbra fűzi ezeket, azzal, hogy a többé-kevésbbé kiváltságolt osztályokat megszünteti. Csakhogy ezeket a kötelékeket örömmel viselhetjük, épen, mert mind egyformán viseljük; mert a gyengébbet megvédik az erősebb túlkapásaitól és végül — itt ismét természetes ön-

zésre lehet hivatkozni — mert a köztársaságot szolgálva, nem idegen érdekeknek, de önmagunknak szolgálunk.

A másik köztársaság-ellenes ösztön a szolgaság, a bálványimádás ösztöne. A bálványdöntés nem ellentéte ennek: természetes velejárója. Nevelni kell a népet az önálló gondolkozásra, a jogokkal járó felelősség tudatára: annak a kötelességnek a felismerésére, melyet a választójog rótt reá. Ne esküdjék senki egyes személyekre, ne várja tőlük a világ megváltását, ne bízza rájuk az egész gondot, az egész felelősséget. Ennek a monarchikus világból származott ösztönnek meg kell változnia. Vegyen részt mindenki a munkában és vállalja a maga részét a felelősségből. Ez az igazi köztársasági szellem, erre kell Önöknek az ifjúságot és a népet nevelniök.

Ma mindenki demokrata, de tudjuk, hogy a cím, a rang, születés, vagyon tisztelete sokkal mélyebben gyökeredzik a hagyományos érzésekben, semhogy egyszerre meg lehetne semmisíteni. A külsőségek nem fontosak: hiába töröljük a címeket, ha az érzés meg nem változik. Önöknek a munka embereinek saját érdekükben is arra kell törekedniök, hogy a tekintély egyetlen alapja a végzett munka legyen, hogy egyéb jogcímen senki se tartson igényt semmiféle előnyre vagy megkülönböztetésre. Ez is a nevelés feladata lesz!

Ma mindenki liberális — de a felekezeti, faji elfogultságok, melyeket az eddigi hatalmak oly soká élesztgettek és így az embereket egymásra találni nem engedték: ezek sem szűnhetnek meg őszintén és igazán egyik pillanatról a másikra. Önöknek őrködniök kell, hogy semmiféle izgatás lángra ne lobbantsa ezt a pillanatnyilag kialudt tüzet. Ne engedjék, hogy a vallást, az emberszeretet hirdetését bárki is a gyűlölet fegyveréül használhassa fel. Járjanak elől jó példával a más felekezetűekkel való barátságos érintkezésben, ott, ahol máig még társadalmi választófalat jelentett a felekezeti különbség. Az elfogulatlan érintkezés más felekezetű, fajú, nyelvű embertársainkkal a legbiztosabb eszköze a megértésnek, az ösztönszerű idegenkedés leküzdésének.

Nagy vonásokban ezek azok a kötelességek, melyeket az új Magyarország javára teljesíteniök kell. De hogy e kötelességet teljes erejükkel eredményesen teljesíthessék, annak első feltétele, hogy az iskolát mai leromlott állapotából kiemeljük. A nagy közös munkának e részéhez kérem első sorban segítségüket. Állítsák helyre az iskola belső rendjét, szervezzék meg azt a komoly és öntudatos munkát, azt a fegyelmet, melyet az ifjúságtól mai időkben elvárhatunk. Bármi történjék is a multak bűneiért vérző hazánkkal, erősen hiszem, hogy ilyen szellemben irányítva és nevelve becsülettel fogja megállani helyét a népek eljövendő békés szövetségében. És ebben a hazában Önök is megtalálják megérdemelt helyüket.

Budapest, 1918. évi november hó 27-én.

Lovászy Márton s. k.

*

Gyermektanulmányi Iskola anyák és felnőtt leányok számára. A háborút követő idők nagy feladatai kétszeresen kötelességévé teszik a nőnek, hogy figyelmét elsősorban az új korszak kialakítására hivatott jövő nemzedék céltudatos és helyes nevelésére irányítsa. A leányok-

nak és asszonyoknak ki kell tehát képezniök magukat a gyermek szakavatott nevelésére. Ezt a lélektani és pedagógiai kiképzést tűzte ki célul a Magyar Gyermektanulmányi Társaság és ezért a mult év őszén *Dienes Valéria dr.* vezetésével iskolát alapított a gyermek megismerésére épített és a modern lélektani, gyermektanulmányi és fejlődéstani kutatások eredményeit felhasználó gyermeknevelés, különösen a családi nevelés körébe tartozó ismeretek közlésére. A tavalyi szép sikeren felbuzdulva, a Gyermektanulmányi Társaság elhatározta, hogy az iskolát kibővített keretekben az idén is megnyitja. A *Gyermektanulmányi Iskola*, a gyermek testi-lelki megismertetésével tanítja meg hallgatóit arra, hogyan kell a gyermeket egyéni hajlamai útját követve, fejlődéstani kívánalmai és érdekei szerint úgy nevelni és fejleszteni, hogy saját testi-lelki szolgáltatóképességének legmagasabb fokát érhesse el.

Az iskola azoknak a hallgatóinak, akik minden tantárgyból sikeresen kollokváltak, végbizonyítványt ad, mely különösen oly nőknek bír gyakorlati értékkel, akik gyermekek gondozását választják életpályául.

A tanítás előadások, szemináriumok és gyakorlati órák keretében történik.

Az 1918—19. tanév munkaterve.

I. Előadások.

1. *Lélektani alapismeretek különös tekintettel a gyermektanulmányozásra. Gyermeklélektan és neveléstan.* Előadó: *Dienes Valéria dr.* Heti 1 óra.

2. *Általános és részletes gyermekfejlődéstan.* Előadó: *Nagy László* tanítóképző int. igazgató, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság ü.-elnöke. Heti 2 óra.

3. *Gyermekegészségtan.* Előadó: *Grósz Gyula dr.* egyetemi magántanár. Heti 1 óra.

4. *A gyermekkorban előforduló rendellenes lelki állapotok. Gyógyitópedagógia.* Előadó: *Révész Margit dr.* A gyógypedagógiai gyermekszanatórium igazgató-főorvosa.

II. Szemináriumok.

1. *Megbeszélések a gyermek lelki élete és nevelése köréből.* A gyermek foglalkoztatása: játék, mese, munka. A gyermek beszéde és mimikája. Vezető: *Dienes Valéria dr.* Heti 1 óra.

2. *Gyakorlati pedagógiai és gyermektanulmányi megfigyelések megbeszélései. A lélektani anyaggyüjtés módszerei, gyermektanulmányi jegyzetek vezetése.* Az iskola tavalyi növendékei számára. A szeminárium vezetője: *Dienes Valéria dr.* Heti 1 óra.

III. Gyakorlati órák.

1. *Tanulmányi kirándulások* modern módszerekkel dolgozó iskolákba, kisdedóvókba, az Uj Iskola, Gyermektanulmányi Múzeum,

pszichológiai laboratórium megtekintése a lélektani és neveléstani módszerek konkrét és gyakorlati megismertetésére. A kirándulásokat vezeti: *Domokos Lászlóné*, az Új Iskola igazgatója.

2. *Gyermekkórházak, csecsemő- és gyermekvédelmi intézmények és szülőintézetek megtekintése.* Havonkint 1 kirándulás. Vezeti: *Grósz Gyula dr.*

A tanfolyam november elejétől február végéig tart. Az iskola helyiségei a Társadalmi Múzeum előadóterme, Eötvös-u. 3. és a VI. ker. áll. tanítónőképző intézet pszichológiai laboratóriuma, Szentkirályi-utca 7. Az iskola növendéke lehet minden nő, aki a gyermeknevelésben tökéletesíteni kívánja magát.

Beiratás díja 10 K.

Tandíj az összes órák hallgatóinak 250 K.

Egyes előadássorozaton vagy szemináriumon való részvétel díja 60 korona.

Kedvezményes díj. Egyetemi hallgatók, tanítónők, óvónők, tanítók, tanárok feleségei és leányai 100 K tandíjat fizetnek.

Jelentkezni és beiratkozni a Magyar Gyermektanulmányi Társaság irodájában lehet, Üllői-út 16b. II. emelet, hétfőn szerdán és pénteken d. u. 5—7-ig, hol az érdeklődők minden kívánt felvilágosítást megkapnak.

Budapest, 1918. október 15-én.

Dienes Valéria dr.,
a Gyermektanulmányi Iskola igazgatója.

Nagy László,
a Gyermektanulmányi Társaság ügyvezető elnöke.

Gröber Vilma,
a Gyermektanulmányi Iskola titkára.

*

Az «Erzsébet Nőiskola» polg. isk. tanárképző főiskola hallgatói a diáknagygyűlésen. Az Erzsébet Nőiskola polgáriiskolai tanárképző főiskola hallgatói résztvettek az egyetemi, műegyetemi és főiskolai egyesületek 1918. dec. hó 4-én tartott diáknagygyűlésén. Az ifjúság is tömörül, hogy megértve egymás szívét-lelkét egyakarattal és komoly igyekezettel készüljön a jövőre és dolgozzék a jövőért. Vannak, akik ezt a munkát keresztény nemzeti alapon akarják végezni, mert megértik, hogy nem lehetünk internacionálisták akkor, mikor a legnagyobb szüksége van hazánknak az igazi magyar lelkek csüggedést és fáradságot nem ismerő munkájára. Ezt a nagy gondolatot értették meg az Erzsébet-Nőiskola hallgatói, mikor a dec. 4-iki diáknagygyűlésen Egyed Vilma és Gulovics Irén III. A) éves hallgatók összes társaik nevében bejelentették csatlakozásukat a «vörös-fehér-zöld blokk»-hoz. A nemzeti alapon dolgozó egyetemi, műegyetemi és főiskolai ifjúság a legnagyobb örömmel üdvözölte táborában a dolgozni akaró lelkes leánycsapatot.

*

Néptörvény a tanítók fizetésrendezéséről. A kormány a november 16-iki néphatározat alapján a következő törvényt léptette életbe: *1918. évi VIII. néptörvény* az elemi népiskolai tanítóknak és tanítónőknek, a kisebb képesítésű gazdasági szaktanítóknak (szaktanítónőknek), továbbá az ovónőknek az állami tisztviselői fizetési osztályokba való sorolása, valamint illetmény- és nyugdíjügyi viszonyainak rendezéséről.

1. §. Az állami elemi népiskolai tanítók és tanítónők, továbbá a kisebb képesítésű gazdasági szaktanítók és szaktaktanítónők az állami tisztviselőkre érvényes VIII—XI., az állami kisdedóvónők pedig a X—XI fizetési osztályba soroztatnak be.

2. §. Az első szakaszban felsoroltak az ott említett fizetési osztályokba a következő arányszámok szerint sorolandók: az állami, elemi népiskolai tanítók és tanítónők, továbbá a kisebb képesítésű gazdasági szaktanítók, illetve szaktanítónők létszámának 20 százaléka a VIII., 30 százaléka a IX., 30 százaléka a X. és 20 százaléka a XI. fizetési osztályba, az állami kisdedóvónők létszámának 50 százaléka a X-es, 50 százaléka a XI. fizetési osztályba jut.

Az állami elemi népiskolai tanítók és tanítónők 1200 koronás, valamint az állami kisdedóvónők 1100 és 1200 koronás kezdő fizetései a fentiekhez képest megszünnek és az ez idő szerint ezekben a fizetésekben állók azonnal a XI. fizetési osztályba nevezendők ki.

3. §. Az állami elemi népiskolai tanítók és tanítónők, továbbá a kisebb képesítésű gazdasági szaktanítók és szaktanítónők a részükre az 1. és 2. szakaszokban megállapított fizetési osztályok közül az alacsonyabb fizetési osztályokban legfeljebb 9—9 évet kötelesek eltölteni és ezen idő eltelte után, a részükre megállapított magasabb fizetési osztályba nevezendők ki még akkor is, ha ezen intézkedés által az illető ágazat részére a 2. szakaszban megállapított százalékos arány túllépetnék; — viszont a részükre megállapított legmagasabb fizetési osztályban szolgálatuk végéig megmaradnak.

Az itt megnevezett tanítók és tanítónők a 4. szakaszban körülírt összszolgálati idejük alapulvételével azonnal a megfelelő fizetési osztály megfelelő fokozatába helyezendők.

Ez a határozmány az óvónőkre nem vonatkozik, akik a beszámítható összszolgálati idejük alapulvételével megállapítandó sorrendben csak a részükre a X. fizetési osztályban szervezett 50 százalékos létszámban bekövetkező üresedések erejéig léphetnek elő.

4. §. A 3. szakaszban említett összszolgálati idő alatt, a bármily jellegű elemi népiskolánál, illetve gazdasági iskolánál a tanítói oklevél birtokában rendes tanítói minőségben, az óvónőket illetően pedig bármily jellegű kisdedóvódánál óvónői oklevél birtokában eltöltött összes, tehát az 1893. évi október hó 1-e előtt is eltöltött szolgálati idő értendő.

Az 1893. évi október hó 1-e előtti szolgálat után már eddig engedélyezett személyi pótlékok az ezen szolgálati időnek a magasabb fizetés szempontjából való beszámításával kapcsolatban megfelelően megszüntetendők.

5. §. Az 1913. évi XVI. t.-c. hatálya alá tartozó nem állami elemi népiskolai tanítók (tanítónők) és az 1913. évi XL. t.-c. hatálya

alá tartozó nem állami óvónők a fizetéskiegészítési államsegély szempontjából ugyanolyan mérvben és ugyanazon elvek szerint léptetendők elő, mint az állami elemi népiskolai tanítók és óvónők. Létszámuk tehát ugyanolyan arányban osztandók be, ugyanazon fizetési osztályokba, amiként azt a 2. szakasz az állami elemi népiskolai tanítók és állami óvónők részére megállapítja.

A 3. és 4. szakaszokban foglalt határozmányok a nem állami elemi népiskolai tanítókra és tanítónőkre, illetve nem állami óvónőkre is kiterjednek.

6. §. A nem állami elemi népiskolai tanítók fizetéskiegészítő államsegélyeinek megállapításánál a tanítók netaláni kántori illetményei a kiegészítendő tanítói javadalomba be nem számíthatók.

7. §. Az olyan nem állami elemi népiskolák és nem állami ovódák fentartói, akik tanítóik (tanítónőik) és óvónőik részére a törvényszerű illetményeket eddig államsegély igénybevétele nélkül, saját erejükből biztosították, köteleztetnek arra, hogy tanítóik, illetve óvónőik fizetéseit a hasonló szolgálati idővel bíró állami tanítókat, illetve óvónőket megillető összegre fölemeljék, s ezenkívül őket ugyanazon föltételek mellett, ugyanolyan mérvű lakpénzben, családi pótlékban, háborus segélyben és ruhasegélyben is részesítsék, amilyen mértékben ezek az illetmények a vonatkozó törvényes határozmányok értelmében az állami tanítókat megilletik.

Az itt említettek mindeme járandóságai az 1918. évi julius hó 1-től kezdődőleg, illetve a háborus segélyek és ruhasegélyek az egész 1918. évre visszamenőleg kiszolgáltatandók. Amennyiben a szóbanforgó illetmények kiszolgáltatását az iskolafentartók anyagi ereje nem bírná, e célból illetménykiegészítő államsegélyért folyamodhatnak, de ez részükre csak abban az esetben engedélyezhető, ha a fentartó az eziránvu kérvényében beigazolja, hogy az állami segélyezésnek az 1907. évi XXVII., illetve az 1913. évi XL. t.-c.-ben meghatározott egyébkénti föltételei fenforognak.

8. §. Az egyes iskolafentartók az iskoláiknál, illetve óvódáiknál alkalmazott tanítók, illetve óvónők részére a fenti határozmányokban megállapított illetményeknél magasabb illetményeket a jövőben csak az esetben biztosíthatnak, ha tanítóik, illetve óvónőik illetményeinek fedezésére államsegélyt igénybe nem vesznek.

9. §. Mindazon nem állami tanítóknak, tanítónőknek és óvónőknek, kik az 1917. évi XV. t.-c. értelmében az 1918. évre háborus segélyben részesítttettek, az ezen évre szóló háborus segélyei kiegészítendők arra az összegre, amely a hasonló fizetéssel bíró állami tanítókat, illetve óvónőket megillette.

10. §. A tanítók, tanítónők és óvónők fizetését szabályozó korábbi törvényeknek mindazon rendelkezései, melyek a jelen törvény határozmányaival ellentétben vannak, ezennel hatályon kívül helyeztetnek. Hatályon kívül helyeztetnek egyidejüleg az 1907. évi XXVII. t.-c.-nek 31. és az 1913. évi XL. t.-c. 29. §-a.

11. §. Külön rendelet fogja szabályozni az állami és nem állami tanítók, tanítónők, valamint az óvónők nyugdíjügyeit, azon elv alapján, hogy az állami és nem állami tanítók, tanítónők, valamint az

óvónők teljesen egyenlő elbánásban részesüljenek az állami alkalmazottakkal.

12. §. A fenti határozmányok mikénti végrehajtásáról a vallás- és közoktatásügyi miniszter a pénzügyminiszterrel egyetértőleg kibocsátandó végrehajtási utasításban gondoskodik.

Budapest, 1918. évi december hó 16-án.

A Magyar Népköztársaság kormánya:
Aláírta valamennyi miniszter.

*

Nők az egyetemen. Vallás- és közoktatásügyi magyar miniszter. 206,626/1918 szám. A minisztertanács felhatalmazása alapján nőknek az egyetemekre (műegyetemre, jogakadémiákra) való felvételét, valamint a gyógyszerészi pályára léphetését korlátozó intézkedéseket hatályon kívül helyezem és elrendelem, hogy nők ugyanazok a feltételek mellett, mint a férfiak az egyetem világi karaira, a műegyetemre és a jogakadémiákra beiratkozhassanak (gyógyszerészi pályára léphessenek) és miután tanulmányaikat az érvényben levő szabályok szerint befejezték és a képesítő vizsgálatokat letették, részükre a képesítő oklevél kiadassék. Azok a nőhallgatók, akik valamelyik egyetemen a mult tanévben vagy a folyó 1918/19 I. feléően vétettek fel rendkívüli hallgatóknak, a folyó tanév II-ik feléről kezdve rendes hallgatókul akkor is beiratkozhatnak, ha a régebbi rendelkezésekben megkívánt kollokviumokat felmutatni nem is tudják.

Budapest, 1918. dec. 7-én.

A miniszter rendeletéből:
dr. Rónay Zoltán min. titkár,
az eln. oszt. h. főnöke.

*

A fővárosi tanítók forradalma. Az oktatószemélyzet szakszervezete szociális alapon szervezni akarja erőit s ki akarja jelölni és elhatárolni a maga pozicióját a közélet hasznos munkásai körében s a mi ennél fontosabb, pontosan meg akarja jelölni azokat az irányelveket, melyeknek keretében a közoktatásügyet fejleszteni kívánja. A mozgalom vezetői az egész magyar tanítóságot szervezni akarják a *szociáldemokrata programm alapján*, mert csak ez a párt képes a reformhoz szükséges anyagi eszközöket előteremteni. A fővárosi tanítóság szakszervezete szintén ezen az alapon áll.

Az oktatószemélyzet követeli a mai kormánytól:

A közoktatás államivá, illetőleg községivé tételét, mindennemű egyházi és felekezeti befolyástól való mentesítését. A hitoktatás helyébe *a társadalmi szolidaritás, pacifismus, nemzetköziség elvein felépülő erkölcstan* tanítása lép.

A mindennapi iskolakötelezettségnek a 14-ik, a továbbképző iskolakötelezettségnek a 18-ik életév betöltéséig való kiterjesztését.

Egységes közoktatást, melynek alapja *a nyolcosztályú egységes népiskola*. A népiskola fokozatosan munkaiskolává, munkaközösséggé fejlesztendő. Ezzel kapcsolatban a népiskolai és középiskolai oktatók

képzésének *egységes* rendszerbe foglalását. A népiskolai oktatók is tudományos, főiskolai képzésben részesítendők.

Intenziv *ipari és mezőgazdasági népoktatás* szervezését.

A szociális gyermekvédelemnek a tanulás lehetőségét biztosító kiépítését: az iskolaköteles gyermekek községi vagy állami ellátását *iskolakönyvekkel és iskolaszerekkel*, a szegény szülők gyermekeinek ellátását *ruházattal és élelemmel*, továbbá az iskolaorvosi intézmény, napközi otthonok és ifjusági könyvtárak szervezését az egész vonalon A gyermekeknek a kenyérkereseti munkától való eltiltását a 14 éves kor betöltéséig, a nappali időszakra és legfeljebb napi 8 órára korlátozottságát a 14—18 éves korban.

Az egységes népiskolán felépülő középiskolát, melynek feladata az általános műveltség továbbfejlesztése.

A főiskolai oktatásnak a korszellemnek megfelelő gyökeres, intézményes és személyi reformját.

A nép-, közép- és szakiskolai tanítók fizetésének olyan megállapítását, hogy az már a kezdő fokon is biztosítsa a tanítók jogos életigényeinek megfelelő létminimumot. Az érdekelt tanítószervezetek megbizottainak bevonásával állapítsák meg a létminimumot és az ezen felül emelkedő előmeneteli fokozatokat.

Minthogy a *közoktatásügyi minisztérium* mai szervezetében és vezető szakembereiben nem látnak biztosítékot a fenti elvek gyakorlati érvényesítésére, követelik:

a vallásügyeknek a közoktatásügyi minisztérium hatásköréből való kikapcsolását;

a közoktatásügyi minisztériumban az egész vonalon *olyan szakemberek alkalmazását*, akiknek eddigi működése biztosíték arra, hogy ezt a programmot minden alkalmas erő és eszköz felhasználásával keresztül fogják vinni. («Az Ujság»).

*

A fővárosi oktatószemélyzet anyagi követelései. Az oktató személyzet anyagi helyzetének javítása s az oktatásügynek szociális irányban való reformja óriási feladat elé állítja a fővárost. Az oktatószemélyzet hivatásához méltó fizetést kér, mely a mostani fizetéseket háromszorosan is túlhaladja. Az eddigi megállapodások szerint egy óvónő kezdő fizetése 4000, egy elemi iskolai tanító kezdőfizetése 6000, egy polgári iskolai tanáré 8000, s egy középiskolai tanáré 10,000 korona lenne, mely a szolgálati idő növekedésével fokozatosan emelkedik. Miután a tanítóság követelése szerint az oktatás teljesen ingyenes lenne s a szegény gyermekek ellátása könyvekkel, ruhával és élelemmel szintén igen nagy összegeket igényelne, a főváros hatósága, mely teljesen a tanítóság követeléseinek alapján áll, keresi azokat a forrásokat, melyek az ezzel járó nagymérvű kiadásokat fedezhetnék. Mindjárt megállapíthatjuk, hogy *a főváros képtelen a saját erejéből mindezeknek a követelményeknek a teljesítésére*, mert erre hiányzanak az anyagi forrásai. Illetékes helyen szerzett értesülésünk szerint a főváros hatóságának az az álláspontja, hogy miután a közoktatásügy nem községi, hanem *állami feladat*, elsősorban *az állam nyujtson segítséget a fővárosnak* arra, hogy a tanítóknak összes követeléseit

teljesíthesse. A főváros hatósága meg fogja kérdezni a kormánytól: *mi az az anyagi támogatás*, melyet *az állam áldozni hajlandó?* Ha a főváros ezzel tisztában van s ismeri azt az összeget, melyet az állam adni hajlandó, *a főváros kész lesz új és nehéz anyagi áldozatokra is.* A közoktatásügyi osztály itt elsősorban a községeknek a törvény által biztosított ama jogára gondol, mely szerint, mint külön községi adót, behozhatja az öt százalékig terjedhető *iskolaadót.* A főváros már egyszer be akarta hozni ezt az adót. A közgyülés ezt meg is szavazta. Behozatala azonban elbukott a kormánynak azon a kikötésén, hogy ez adó alá nem eshetnek *az állami tisztviselők és vasutasok*, mert ezek minden egyéb községi adó alól is fel vannak mentve. A főváros ezt igazságtalannak találta s ma sem lenne hajlandó az iskolaadó behozatalára, csak úgy, ha ez kivétel nélkül minden adókötelesre is kiterjedne s ha ezt az adót a szükséghez mérten esetleg fel is lehet emelni. Az oktatószemélyzet nagy reform-programmja ma nagyban foglalkoztatja a közoktatásügyi ügyosztályt s az ügyosztály maga is kidolgozott egy tervezetet, melynek minden lényeges pontja *teljesen megegyezik* a tanítóság programmjával. («Az Ujság»).

*

A fővárosi oktató személyzet kivánságai. Az a bizottság, melyre azt a feladatot ruházták, hogy az oktató személyzet összességének kivánságait egybefoglalja, most dolgozik ezen a sulyos problémán. E bizottság előtt fekszik egy tervezet, mely a tanítóság követeléseinek a *maximumát* tartalmazza. Ez a tervezet főbb vonásaiban *teljesen megegyezik az oktató személyzet összességének* s így a bizottságnak *felfogásával is.* Csak a javadalmazás mértéke tekintetében van némi eltérés. Ebben a javaslatban ugyanis az oktató személyzet javadalmazása oly *magasra* van preliminálva, hogy az a mi anyagi viszonyaink mellett képtelenség. Mi örülnénk neki a legjobban, ha ez keresztülvihető volna, mert a fővárosi oktató személyzet ezt megérdemli. De számolni kell az adófizetők teljesítő képességével is.

A tervezet első fejezete a végleges alkalmaztatásu oktató személyzet *anyagi ellátásáról* szól. Itt az alapgondolat az, hogy az oktató személyzet oly fizetést kapjon, mely mentesíti őt az anyagi gondoktól, megadja az életstandardot, mely képessé teszi arra, hogy tisztán és kizárólag hivatásának éljen, s ne fáraszsza magát mellékfoglalkozással. Kimondja a javaslat, hogy a polgári és középiskolai oktató elfoglaltsága nem haladhatja meg a heti 15 órát. Ez a limitálás elemi iskolai tanítónál és óvónőnél nem lehetséges.

A kezdő fizetés lenne:

Óvónőknél	6.000 K fizetés	1.000 K	lakbér
Tanítóknál	9.000 K »	1.200 K	»
Polg. isk. tanároknál	10.800 K »	1.600 K	»
Középiskolainál	12.000 K »	2.000 K	»

Innen nyolc fokozatban emelkednek a fizetések, az óvónőknél

három, a többi oktatószemélyzetnél két évi várakozási idővel. Az utolsó vagyis a nyolcadik fokozatban így alakulnak a fizetések:

Óvónőknél	12.600 K	fizetés	2.400 K lakbér
Tanítóknál	18.000 K	»	3.000 K »
Polg. isk. tanároknál	21.000 K	»	3.400 K »
Középiskolainál	24.000 K	»	4.800 K »

Ezt a fizetést eléri az óvónő 33, a többi 30 év alatt. Kimondja a javaslat, hogy a fővárosnak 60 évesnél idősebb oktató alkalmazottja nem lehet. A fizetés ment legyen minden levonástól. A fizetésből sem bélyegre, sem adóra, sem nyugdíjjárulékra levonni nem szabad.

A heti 15 órán felül teljesített bármely munkáért az oktatószemélyzetnek *külön díjazás jár*, a melyet betegsége esetén is élvez. Megbetegedés esetén, ha a betegség két hétnél tovább tart, 500 korona, rövidebb ideig tartó betegség esetén 300 korona azonnali segély jár. A nőket s a férfioktató feleségét lebetegedés esetén 500 korona segély illeti meg. *Fehérnemű és ruhaátalány* címén minden oktatószemély évi 1500 korona segélyt kap; az eltartott családtagok egyenként 500 koronát. Minden ilyen eltartott családtag után évi 1200 korona *családi pótlék* jár.

Tiz évi szolgálat után kapja az oktató akkor élvezett fizetésének egyszeresét, husz év után kétszeresét, s nyugdíjazásakor végső fizetésének háromszorosát *pædagógiai jutalom* címén.

Nyugdíjképpen az óvónő 35, a többi oktató 30 évi szolgálat után legmagasabb illetményét kapja. Tiz évi szolgálat után a nyugdíj az oktató fizetésének 40 százaléka. Ha bárminő, hivatása közben történt baleset folytán az oktató személy korábban kényszerül nyugdíjba menni, az akkor élvezett teljes összegű illetményeit kapja, havi illetőleg évnegyedi előleges részletekben. A nyugdíjast épp úgy megilleti a ruhaátalány és a családi pótlék, mint a tényleges alkalmazottat. Az oktató özvegyét 75 százalék «özvegy-díj» illeti meg. Az árvák «neveltetési díj»-at kapnak, mely évi 2400 koronánál kevesebb nem lehet. Ha az oktató 10 évnél kevesebb ideig volt a főváros szolgálatában özvegyét «özvegyi ellátás» illeti meg. Ez minden kategoriában évi 3600 korona évi fizetés, 1000 korona lakáspénz. Kap ezenkívül ruhaátalányt s árvája neveltetési pótlékot.

Az ideiglenes alkalmaztatású oktató személyzetre vonatkozólag kimondja a tervezet, hogy csak képesített egyének alkalmazhatók. Mihelyt üresedés van, az állás azonnal töltessék be. Szolgálatának második évében az ideiglenes oktatót véglegesíteni kell. Az ideiglenes alkalmazott végkielégítési összege legutolsó havi illetményének hatszorosa. Ez illeti meg az özvegyet is.

Kimondja a javaslat, hogy *iskolaigazgatókra szükség nincs*. A testület évenként választ egy *elnököt*, ez végzi a pedagógiai igazgatást, képviseli kifelé az iskolát, a testület értekezleteinek ő az elnöke, végrehajtja a felettes hatóságok rendeleteit. Az elnök nem lakik az iskolában. Az iskola irodai ügyeit egy irodaigazgató végzi.

Fegyelmi ügyekben csakis az oktató személyzetből alakult *fegyelmi tanács* van hivatva dönteni. Állásától csak azt lehet meg-

fosztani, kit a büntető hatóságok elitélnek. Megbánás és javulás esetén tétessék lehetővé a visszatérés. A fegyelmi vizsgálat alatt az illető illetményének teljes élvezetében marad. *Pénzbirságnak* nincs helye. Az oktatót csak saját kérelmére lehet áthelyezni. Akarata ellenére csak testülete többségének kívánságára helyezhető el.

A főváros oktató személyzete *gázt és villanyt* vagy ingyen, vagy önköltségi árban kap. Az intézethez vezető villamos vasuton bérletjegyre van igénye. Igényt tart ezen kivül lakásra a főváros bérházaiban és számít minden jóléti intézményre. *Adósságaik konvertálása* tekintetében a tisztviselőkével egyenlő elbánást kivánnak. («Az Ujág»).

IRODALOM.

Juba Adolf dr.: Az egészségtan alapvonalai. Az országos Stefánia szövetség 19. számú kiadványa csak most jelent meg a Révai Testvérek bizományában. A nyolcvan oldalas könyvecske röviden és minden szempontra kiterjedően tárgyalja mindazon bonctani és egészségtani ismereteket, melyekre anya és csecsemővédelemmel foglalkozóknak munkájuk közben szükségük van a munkára, mint az anya és csecsemővédőnők tankönyvére azért volt szükség, mivel a Szövetség, mely átvitt állami hatáskörben intézi és szervezi az anya és csecsemővédelem egész ügyét, újabban kiterjesztette működési körét az általános embervédelemre is, a védőnőknek és általában védelem ügyével foglalkozóknak tehát ezért kell megismerkedniök mindama kérdésekkel, melyek a népbetegségek, alkoholizmus, tüdővész, nemi betegek stb. leküzdésénél hatalmas eszközt adnak a kezükbe. A tudás hatalom, mondja bevezető soraiban a szerző, mely nélkül hasztalan száll sikra a természet nagy erejével az ember, s az a mondat vezette amikor megírta könyvét, mely az ismereteknek összesűrített halmazát adja, úgyhogy néhány óra alatt átfuthat az olvasó az emberről való mai tudásunknak csaknem minden területén.

A könyv ára 3 korona 80 fillér és minden könyvkereskedésben megszerezhető.

*

Az Olcsó Könyvtár új füzetei. A Gyulai Pál által alapított s a magyar olvasóközönségben rég meggyökeresedett népszerű vállalat, az Olcsó Könyvtár három kiválóan értékes könyvet adott ki. *Irk Albert dr.* egyetemi magántanár *Nemzetközi jog* című könyve az egyik; a kitünő könyv világos rendszerben, tömör és szabatos előadásban foglalja össze a nemzetközi jog ma mindenek fölött aktuális tudományának alapelveit. A másik könyv *Gerébb József* műve, *Klasszikus világ és modern műveltség* címmel; azokat az elemeket tárja fel, amelyek a mai műveltségben a klasszikus kulturából szivódtak fel. A harmadik kötet végül a legkitünőbb ujabb svéd irók egyikének, *Verner von Heidenstamnak* történeti elbeszéléseit adja *Szent György és a sárkány* címmel, *Leffler Béla* fordításában, aki először is írt a könyvhöz a nálunk eddig még kevéssé ismert íróról. Az Olcsó Könyvtárt a Franklin-Társulat adja ki; egy egy szám ára 40 fillér.

ÉRTESÍTŐK A MULT ISKOLAÉVRŐL.

Második sorozat.

Az első sorozat óta béke lett, és a demokratikus szellem nagyon hódít az életben is. Ha a tudós, a tanító csak fokozatot lát is, azt látnia kell, hogy átmenet van a külsővilágban. És megdobban szívünk-lelkünk a fontos kérdéstől: Mit adott ehhez az átmenethez az iskola? Mit tartson ébren az iskola adományából a további környezet? — A végső leszámolásnál megkönnyebbülten sóhajtjuk: Adtunk eleget. Csak tartsuk ébren, amit adtunk!

I.

A *tanítóképzők* sorát egyszerű, komoly méltósággal nyitja meg az *Erzsébet-Nőiskola*. Igazgató a testületet szolidaris és fokozott munkára buzdítja, a sugalló erejű önzetlenségre hívja fel. A növendékektől kéri a belső béke biztosítását, kéri az egészségnek, a rendnek, pontosságnak, fegyelemnek, a lelki élet finomságának, a gondozását. Rátér arra, hogy az új leányközépiskolai tanterv intenzivebb munkát kíván, de a növendékeknek mélyebb tudást, a tanítónőknek tanári rangot biztosít. Ki tudja, hogy a forrongó vezető társadalmi osztályokban micsoda képességeket ébreszt, a nemzetre micsoda áldást hoz! Nagy esemény volt az iskolában, hogy a kiválóan tehetséges és igazán nőies írónő: Tormay Cécil, személyesen látogatta meg a fiatalságot és személyesen olvasta fel egyik szép novelláját.

A *VI. kerületi tanítónőképző* a didaktikai kiképzésre fordít nagy gondot. Az I. évesek az anthropológia, II. évesek a lélektan miatt hospitáltak. Harmadikban megfigyelték a tanítást, beszámoltak róla, negyedikben pedig résztvettek a gyakorlóiskola egész munkájában. Egy-egy tanulóról még egyénrajzot is készítettek. Az Önképzőkör fejlesztette a szociális együttérzést. Geöcze Sarolta gazdasági előadó meg legértékesebb közintézményeinket mutatta be magán a helyszínén. A kétéves tanárjelöltek tanítottak mind a képzőben, mind a gyakorlóiskolában, készítettek naplójegyzeteket és tanítástervezeteket. Kialakulnak az osztálykönyvtárak. Minden lépésükből kiérezzük a tiszteletet és az osztatlan figyelmet a tanítónői pálya iránt. Lehetetlen, hogy ez ne járjon országos eredménnyel.

Az *eperjesi állami*ban Dúzs Mária 25 éves működésének évfordulóját ünnepelték. Általában bizonyos nyugodt, hagyományos meg-

állapodottság világlik ki az egész szellemből. Van mintaóvóda is teljes felszereléssel, látogatják sürün, hogy megismerjék a kisebb gyerekeket is. Az Önképzőkör pedagógiai irányú volt; a neveléstani tárgyaknak erős gyakorlati alapot adtak, p. o. hivatalos irományokat készíttettek stb. A társadalom anyagilag is támogatta az intézetet, teszem azt fizettek értesítőért stb.

Zilahi állami tanítóképző. Jó közben egy fiuiskola életébe is bepillantani. Minden más mellett zavarta a tanítást a rengeteg katona-tanuló meg-megujuló jelentkezése; 55 jegyzőkönyv van rendkívüli évközi vizsgálatokról! A román nyelvet bevezették kötelező tárgynak.

Az Angolkisasszonyok Egri Intézete a háború alatt hanyatlást tapasztalt a kulturális intézményekben, és kötelességének ismerte el, hogy a haza jövő nagyságán közreműködik. Sok magasszínvonalú iskolai ünnepet rendeztek, ami emelte a kedélyt felfelé, az álmok és tervek birodalmába. A tanárok nagyrésze óraadó más intézetekből; evvel különböző kölcsönhatások érvényesülnek. Az idealizmus mellett hódít a gyakorlati irány: vagy az intézetben magában, vagy vele összeköttetésben álló telepen a gazdálkodás minden ágát tanulmányozhatták; sertéstenyésztéssel szintén bőven foglalkoztak. Az internátusban azt a főelvet vallották: hogy ők segítőtársai a szülőknek, kiket a háborúban túlterhel a sok különböző gond.

A református egyházkerület *Pápai Nevelőintézete* nagy szabású tanulmányt közöl Tompáról, dr. Kőrösi Endre tollából. Rajzolja őt a 48-as és 67-es évek ihletett ajkú költőjének. Elmondja, hogy dalaiban, költői álmaiban mennyire meggazdagodott a szegény sárospataki deák, mennyire magáévá tette mindazt, ami Magyarországon szép, kedves és hatalmas. Édes, okos szóval int bennünket, hogy keressük minden korban, a mi korunkban is, a költőt, a költészetet. Azután dícséri ugyancsak Kőrösi Endre a növendékeket, kik megértették a komoly idők szavát, megértették a békés női munka jelentőségét és tudják, hogy ennek az alapja az a becsületes tudás, amit az iskolában szereznek. A rendes tanulás idejét már előre csak hét hónapra osztották be.

Azt hiszem, a sok szabadság kétszeresen ad időt a tanítónőjelöltnek valami életbevágó feladatra. Ad neki időt arra, hogy privát-körben egy-két gyerekkel bizalmasan, természetszerűen, szórakozásképpen álljon szemben. Hogy egy időre elfelejtsen elvet, könyvet, kötelességet és csak az érzésére, csak az egyéni megfigyelésére hallgasson; ne kövessen mást, mint a pillanatnyi impulzusokat. Tudjuk, hogy ez a legszorosabb, legtermékenyebb kapocs felnőtt és kezdődő ember között; ez őrzi meg a frisseséget és a kitartást legtovább; erre szükség van még akkor is, ha az a felnőtt ember nevelő.

II.

Eleinte talán kicsit hidegen fogadtuk az új *leányközépiskolákat*. Legnagyobb változás bennük a fiukéhoz hasonló nagyobb tudományos angag, s a mi kedélyes, családias életre berendezett Magyarországunk félti a női lelket a rideg tudománytól, félti a természetellenes férfiasságtól. Mulik azonban az idő, forrong a világ, és a formák megtel-

nek tartalommal. Öröm olvasni, hogy a tartalom összefogja a régiből a ragyogó, fényes szálakat és szövi, mindig jobban átszövi vele az újat.

A Budapesti Szent-Szív-Szerzetesnők Danczer Béla lelkes jó szivének a vezetése mellett az ősi *Sophianum*ban építették ki az új tipust. Breyer István kanonok felavató beszédében nem tanulmányi, hanem erkölcsi programmot ad. Hivatkozik Boldog Barat Zsófia példájára, idézi az úttörők önfeláldozó munkáját, beszél az önlegyőzés meg az erkölcsi nemesedés iskolájáról, felmagasztalja az Úr félelmét, az igazi jámborságot, a munkaszeretetet, az engedelmességet, a hálát, és áldoz a nőies magyar ideálnak. A főnöknő nevenapján Tompa virágregéiből szerepeltek élőképek. A Mária-Kongregációt hűségesen ápolják és átviszik szellemét az Egyetemi Nőhallgatók körébe is. Természetes, hogy azért kirándulásaik közé beiktatták a villamostelepek alapos megfigyelését és olvasmányaik között már a harmadikban is szerepelnek ilyenek, mint: A papiros. A könyvnyomtatás. A delejtű. A puskapor. A léghajó, stb.

Baár-Madas. Az ismeretek megszilárdítása végett, a háborus évben is tartottak négy napos vizsgáló összefoglalást. Este, reggel áhitatos közös imába merülnek, hogy bár megvalósíthatnák az életben az iskola falai között tanult elméletet! Keresik az összetartást a hivek nagy közösségével szintén. A puritán egyszerűségre, a szerénységre mindenben lelkiismeretes gondot fordítanak. Szórakozásul leginkább társasjátékokat vezetnek be. Ötödikben kidolgozták ezt a szép tételt: Mit kell minden fiatal leánynak szem előtt tartania?

Kassai Állami. Megvan mind a három tagozat. Kérték a kultuszkormányt, hogy a régi érdemes tanítónőket ne mozdítsa ki helyükből. Az ő számukra középiskolai tanári előléptetést kértek, kellő indokolással. Kérésük legtöbb pontja máris teljesült. Egyáltalában az volt a legelső törekvésük, hogy az új tanterv simán, zökkenések nélkül valósuljon meg. Nemcsak a nyelveknél, hanem egy-két más diszciplinánál is csoportokra osztották a tanulókat. Az eredmény igazolta ezt a szokatlan eljárást. A kézimunkát, rajzot művészi irányban vezették, hangversenyeket, képkiállításokat érdeklődéssel látogatták. A «Zrinyi Ilona Segítő Egyesület»-ben sok jót tettek a tagok; p. o. nagyobb növendékek felügyeltek napközi otthonokban. Milyen sok irányban művelődnek és mennyi jót tesznek!

A *Miasszonyunkról nevezett Iskolanővérek Temesvárott.* Siratják Sáfrán József igazgatót, kinek «gazdag tapasztalata, bő ismerete, ritkahelyes ítélete mindig mások szolgálatára állott.» «Kinek kiválóságát bearanyozta utólérhetetlen igénytelensége.» Néhány szoror elkerült az intézetből vezető állásba, mély hálát hagyva hátra «száz meg száz növendéküknél, kik nekik köszönik lelkük belső tartalmát, erkölcsi értékét, életük boldogságát, békéjét.» Az elmélyedés mellett körülnéztek a világban; nemcsak gyárakat, hanem nagyüzemet, közhivatalt is meglátogattak. Programmjuk: «a lánykákat — élethivatásukra — abban az igazi demokratikus szellemben kell előkészítenünk, melynek alapjai az evangéliumban vannak letéve, amely a jogot kötelességhez, a jutalmat érdemhez köti, amely a bölcseség kezdetét az Úr félelmébe helyezi, a társadalmi élet alaptörvényét a felebaráti szeretetben

keresi.» Ki tagadja meg az országos, a nemzeti, a magyar államfenntartó érdemet az ilyen elvektől?

Szabadkai Állami Tanítónőképző. A negyedikből 140 próbatanítást tartottak. Nyolc alkalmazásban levő tanítónő tett utólag horvát kiegészítő vizsgálatot. A szertárak gyarapítása szünetelt háborus nehézségek miatt; ahelyett az osztályokban és a gyakorló-iskolában a könyvtárakat szervezték élénk körültekintéssel. A középiskolákra szintén tanulságos, hogy hogyan akadhat mindig korszerű munka.

Brassói állami felső leány és kereskedelmi iskola. Kovátsné felemelő bevezetésben abban határozza meg az új iskolák legmagasztosabb célját: hogy a nőt saját szűk látóköre kicsinyes hiúsága és ösztönössége alól emancipálja. Azért nem felejti el ő sem az ideális nőiesség kultiválását, sőt, nála teszem azt a kézimunka meg a francia társalgás megmarad rendkívüli tárgynak a szakiskolákban is.

Az *Angolkisasszonyok* felső kereskedelmi iskolája, Rott Nándor veszprémi püspök szerető gondozása alatt áll még ma is. Elég fontosnak tartják az ügyet ilyen magas védelemre. Annyi a növendék, hogy sok arravaló jelentkezőt nehéz szívvel kell elutasítani. Kölcsönös hoszpitálások után koncentrikus értekezleteket hívnak össze, hogy kellően kiépíthessék az egész szervezetet. Alaposan megtekintették a a Magyar Általános Hitelbank intézetét, hogy megszilárdítsák szakismereteiket. Zichy Rafáelné gyakori elnöki látogatasai elevenen példázták a társadalmi munka értékét. Ugyancsak elnökükről nevezték el az Önképzőkört, mely magas színvonalon és sok önállósággal dolgozott. Kritikák és jutalmak tartották ébren a fegyelmezett, szerény önérzetet. Külön kiemelhetjük azt a fontos kijelentésüket, hogy az iskola nemcsak szakembereket akar nevelni, hanem olyan általános műveltséggel felruházott nőket is, akik női hivatásukban haladnak a mai idők gazdasági irányával.

Mindezek után a szép elvek után újra meg újra felébred bennünk az a kívánság, hogy vagy legyen ezeknek a nőknek elég anyagi tehetségük, hogy műveltségüket minden nagyobb hivatali lekötöttség nélkül érvényesítsék családjuk és társadalmuk javára, vagy legyen elég szellemi és erkölcsi erejük, hogy képesek legyenek női feladatokra fárasztó kenyérkereső munka mellett is. Talán a háború meghozta a kisigényűséget, az erkölcsi és szellemi edzettséget — belsőleg. Talán a béke fellendíti a kedvező külső körülményeket. Bár összehangolhatnánk ezt a két hatalmas tényezőt arra, hogy ezen a fényes alapon biztosan továbbépülhessen a nagyrahivatott női generáció.

III.

A *polgári iskolai* tanítónők két nagy feladatot vállaltak sikerrel. Az egyik, hogy a helyiségi és az időrövidítési nehézségekkel lelkiismeretesen, helyes alkalmazkodással megküzdöttek; a másik, hogy fiúiskolákban is vállaltak helyettesítést, hogy tanítónői és anyai hivatásukat a tömegtanításban is teljesebbé tették. Evvel szintén hozzájárultak ahhoz, hogy most megkapott tanári rangot előre kiérdemeljék.

A *győri* iskola kézimunka tanfolyammal kapcsolatos. Ez utóbbi-

ban úgy pótolták a mulasztottakat, hogy év vége felé délelőtt-délután foglalkoztatták a résztvevőket. Minden különbséget, még a felekezeti megoszlást is felhasználták arra, hogy a növendékeket egymás megértésére vezessék, hogy köztük a békés szellemet ápolják. Fejlesztették a hálát, a kegyeletet, a jótékonyságot.

A *beszterczei* intézet szintén kapcsolatos felsőbb osztályokkal, még pedig: fehérvarró, ruhavarró továbbképző. Arra törekszenek, hogy kenyérkeresetre is megadják a képesítést.

Aszódi Leánynevelő. Itt háztartási tanfolyamot és kereskedelmi tanfolyamot kívánnak jövő évre. Ami polgáriban ritka, ők külön megjegyzik, hogy nemcsak művelni akarják a lelket, hanem kívánják fejleszteni a szép tulajdonságokat. A korrepetálást három csoportban végzik. 12 bennlakó tanítónő van az intézetben. Az értesítő fényképfelvételei nemcsak ízléses, művészi berendezésről, nemcsak családias életről, hanem szorgos munkáról is beszélnek. Vizsgálatok helyett emlékedett ünnepéllyel végezték be az évet.

Berettyóújfalu. Ezen a kis helyen szokatlanul lelkes a buzgóság az iskolaügyért. Dr. Szilágyi Lajos egy évi képviselői tiszteletdíját áldozta. Minden tekintélyes tisztviselő tett valamit, ha egyebet nem, dolgozott, agitált, gondolkozott, gondolatait közölte. A tanulók száma: 34+21+13+20 és 22 magántanuló. A reformáció 400 éves fordulójára létesült az intézet, hogy «méltó emlék legyen!»

Belényes. Sokat foglalkoztak komoly módszertani kérdésekkel, főleg a történelem tanításával. Valószínűleg érezték, hogy erre égető szükség lesz.

Vajjon ma mit éreznek át legjobban, mit vesznek ajkukra legszentebb megindulással a polgári-iskolai lányok a magyar nemzet történetéből?!

IV.

Befejezésül még megemlítem, hogy Debrecenben szeretnék, ha a nőegylet iskolájából városi *felsőbb nőipariskola* fejlődnék ki. Egyáltalában szeretnék, ha támadna mindenfelé több ilyen iskola, már csak nagyobb pályaválasztási lehetőség miatt is. De meg különben indokolásuk főpontjai: «hogy a család okszerű felnevelése és gazdaságos táplálása lehetővé tétessék»; hogy a műipar körébe vágó háziipari készítményekkel a család anyagi helyzete javíttassék.» Gondolnak a kézimunka üzletek kellő ellátására.

Előképzettség négy középosztály vagy tanonciskola. Kiképzési idő: két esztendő és továbbképző tanfolyamok. Háztartástan, egészségtan, üzleti levelezés fontos szerepet visz. Legeslegfőbb eszme: a kenyérkereső nő is legyen minél inkább nőies és legyen minél többet a családé. Azt hiszem, sok fővárosi fórumot is foglalkoztatnak hasonló gondolatok!

Schmidt Mária.

OLVASÓINKHOZ.

A fegyverek zaja elcsöndesedett s a hosszas küzdelmekben elfáradt emberiségre a békés munka korszaka kezd virradni. Az emberi élet leveti a nyügöt, amit a háború borzalma rákényszerített. Felélednek azok az erők, melyek a vérzivatar izgalmai között érvényesülni nem birtak. Visszatér lassanként a felzaklatott lelkek nyugalma s hinni kezdünk újra az emberiességben, hinni eszményeink megvalósításában, melyeket a háború fúriái által felszabadított szenvedélyek működésükben megakasztottak. Újra emberré kezd lenni az ember s hinni tud s hinni akar egy boldogabb jövendőben. Kell is, hogy higyjen ebben, kell, hogy erőenergiáit, melyeket a háború vad viharában pazarolt, újra felfrissítve az emberi haladás és boldogulás szolgálatába állítsa be. A lezajlott világküzdelem megbénította a szellem szabad szárnyalását s most, hogy a béke áldása ínt felénk, a felszabadult szellem pótolni fogja azt, amit a sivár küzdelem éveiben elmulasztott. Éreztük mindannyian e borzalmas évek nyügét s most, hogy végre megszabadultunk e nyügtől, fogjunk új erővel s megerősödött bizalommal a békés, a teremtő s lelket megnyugtató munkához. A mi munkánkat is nyügözte e rendkívüli évek izgalma. Hogyha munkánk talán nem volt olyan, aminőnek szerettük volna, tudják be azt kedves olvasóink a csendes munkában megzavart lélek lenyügözésének. De most már, hogy felszabadultunk ettől a nyügtől, friss erővel s erős akarattal igyekszünk szolgálni a célt, amit magunk elé kitüztünk. S e munkánkban bizalommal fordulunk mindazokhoz, akik akár mint munkatársaink, akár

mint olvasóink velünk együtt éreztek s akik nem szüntek meg a nehéz évek idején is fenntartani bennünk a hitet és reményt s akik hittek abban, hogy a borúra következik majd a derü.

Kérünk mindenkit, aki Magyarország nőnevelését szívén viseli, aki értékelni tudja a nőnevelés jelentőségét, támogasson bennünket nemes céljaink megvalósításában. S itt egy olyan körülményre kell kitérnünk, mely bénítólag hatott működésünkre: a háború okozta nagy aremelkedésre — a nyomdai költségek 100%-nál nagyobb emelkedésére — amely anyagi erőnket sokszorosan felülmulta s amely arra kényszerít bennünket, hogy lapunk eddigi, példátlanul csekély előfizetési összegét kénytelenek vagyunk 1919-től kezdve ennek megfelelően felemelni. Tesszük ezt nem anyagi érdekből — hisz ilyent nem ismerünk —, hanem lapunk fennmaradása érdekében, melynek fennmaradása egyenesen olvasóink anyagi támogatására van utalva. Még így sem leszünk mentesek az anyagi gondoktól s épen ezért bizalommal fordulunk mindenkihez, akit csak valami kötelék fűz e laphoz s e lapban hirdetett eszmék megvalósításához, toborozzon új gárdát lapunk számára, hogy anyagi gond ne zavarja jövőben e lapot, amely 39 éven át oly önzetlen és önfeláldozó lelkesedéssel szolgálta a nőnevelés nemes eszményeit s melynek a jövőben fokozott kötelessége, hogy amit a múltból örökül átvett, azt a jövőben nemcsak fenntartani, hanem fejleszteni is képes legyen.

Azon biztos reményben, hogy a mi lelkes olvasóközönségünk a jövőben is kitart mellettünk és hozzánktartozását azzal is kívánja dokumentálni, hogy olvasó-táborunkat tőle telhetőleg növelni igyekszik, a béke évének hajnalán szeretettel üdvözlünk mindenkit, aki velünk szellem-rokonságot tart.

Budapest, 1918 december 20.

A felelős szerkesztő.

AZ ELŐFIZETÉSEK NYUGTÁZÁSA.

Az 1918. év április hó 10-től 1919. év január hó 12-ig beérkezett előfizetési díjak nyugtázása.

1918. évre előfizettek:

Aradi közs. polg. leányiskola; Abonyi Erzsébet, Makó; Ahsbahs Tassilóné, Fojzat; gróf Apponyi Albertné, Budapest; Erzsébetvárosi közs. el. leányiskola, Arad (3-dik harmadra); Áll. polg. iskola, Abony.

Benczik Gézáné, Rutka; Bejczy Margit, Budapest; Brengl Matild, Gyöngyös; Botta Anna, Fogaras; Áll. polg. leányiskola, Belényes; Áll. el. leányiskola, Békéscsaba; Áll. el. iskola, Békéscsaba; II. ker. áll. el. tanítónőképző, Budapest (kétharmad évre); VI. ker. áll. el. tanítónőképző, Budapest; Áll. polg. leányiskola, Brassó; Áll. polg. leányiskola, Beszterce; Áll. s. közs. polg. leányiskola, Barót; Áll. felső leányiskola, Bánffyhunyad; Áll. polg. leányiskola, *Balassagyarmat*; Róm. kath. polg. leányiskola, Battonya; Boleman Géza, Selmeczbánya; Bérczi Ilona, Nagyvárad; Bartha Margit, Czinkota; Orsz. Nőképző Egyesület, «Veres Pálné» leányiskola, Budapest; Áll. nőipariskola, Budapest (*két példányra*); *Bartholomacidesz* Adél, Rozsnyó; Orsz. Paed. könyvtár és Tanszermúzeum, Budapest; Bottyán Erzsébet, Debrecen; Babits Angyalka, Szegszárd; özv. Buzás Antalné, Budapest; Buteán Erzsébet, Lugos; Buchsteiner Rezső, Budapest; Busse Johanna, Aranyosmarót; Benedek Berta, Debrecen; dr. Bittenbinder Miklós, Budapest; Bernáth Béláné, Budapest; Burgerné Krizsó Elza, Budapest; Baár-Madas ref. felső leányiskola, Budapest; Baranyai Zoltánné, Budapest.

Corvin Piroska, Fiume; Czavar Józsefné, Pitvaros; Áll. népiskola, Csabrendek; Áll. isk. tanítótestülete, Csanádpalota.

Dózsa Antónia, Pancsova; Dörfler Janka, Budapest; dőri Dóczy Mária, Győr; Dukes Arminné, Budapest; Dirner Alice, Budapest; Dirald Irén, Körmend; özv. Draskovich Istvánné, Budapest; Dulcz Irma, Budapest; Derszib Edit, Zalaegerszeg.

Eberhard Antalné, Budapest; Ezer Vilma, Budapest; Angolkisasszonyok intézete, Eperjes; Egan Lujza, Budapest; özv. Eichelené Holl Jolán, Beregszász; Erőss Ilona, Budapest; ifj. dr. Entz Gézáné, Budapest; Angolkisasszonyok érseki leánygimnáziuma, Eger; Ehrlich Margit, Szászváros; Áll. polg. leányiskola, Eger; Ág. h. ev. polg. leányiskola, Eperjes.

Fábry Edit, Rákosliget; Áll. polg. leányiskola, Fiume; Fekete Teréz, Szatmár; Fráter Margit, Nagyvárad; özv. Fischerné Krizsanovszky Polda, Miskolcz, Frater Anna, Budapest; Fodor Riza, Budapest; Fizély Julia, Ujvidék.

Gergely Tódorné, Budapest; Gyöngyössy Dalma, Kraszna; Grecsán Lukrécia, Ungvár; Szt. Orsolya-rendi polg. leányiskola, Győr; Maria Dorothea Egyesület Győrvidéki köre; Gyertyánffy István, Budapest; Grynaeus Anna, Putnok; Áll. tanítónőképző ifj. könyvtára, Győr; Girtler Mária, Budapest; dr. Gronovszkyné Pozsgay Margit, Szombathely; Gyöngyössy Alice, Szolnok; dr. Galambos Mária, Budapest.

Hollerungné Brand Vilma, Sopron; Höppner Erzsébet, Losonc; Hrabárné Kiss Nóra, Ungvár; Horváth Mária Gizella, Vésztő; Hofman Ida, Gyöngyös; dr. Hajnal Józsefné, Békés; Hort Margit, Nagyvárad; Heuffel Rózsa, Nagyszalonta; Hegedüs Károly, Budapest; dr. Hanvai Ilona, Budapest; Huszka Hermin, Örkény; Héder Sándorné, Budapest; Horváth Ferencné, Karcag.

Jeszenszky Margit, Balassagyarmat; Jovanovic Vilma, Budapest; barancsi Józsa Ilona, Kispest.

Keresztesi Gabriella, Békés; Áll. s. közs. elemi iskola, Keszthely; Ev. polg. leányiskola, Kassa; Áll. polg. leányiskola, Kézdivásárhely; Áll. polg. leányiskola, Keszthely; Közs. polg. leányiskola, Tóváros; Áll. polg. leányiskola, Karánsebes, Kókai Lajos Budapest (kétharmad évre); Áll. polg. leányiskola Kecskemét; Kovácsy Andorné, Budapest; Kövy Józsefné, Pozsony; Kleésné Bognár Etelka, Budapest; Kutassy Mária, Pápa; Küry Magdi és Dódy, Szolnok; Király Sári és Böske, Tornalja; Koncz Aurélné, Debreczen; Kelp Anna, Budapest.

Lehmann Kálmánné, Budapest; Labancz Ida, Budapest; Lányi Hermin, Szarvas; Ligárt Olga, Budapest; Iskola nővérek, Lippa; Lányi Vilmosné, Budapest; Lukács Pálné, Budapest; Loppert Rezsőné, Budapest.

Mérey Margit, Szilágycseh; Macskovics Mária, Óbecse; Áll. leányközépiskola, Mezőtúr; Miltényi Ernőné, Budapest; Málnai intézet, Budapest; Makkai Erzsi, Kolozsvár; dr. Márki Sándor, Kolozsvár; Áll. leányközépiskola, Máramarossziget, Münch Bella, Budapest; Muraközy Ilona, Budapest; Moskovits Gizella, Debreczen; Misley Pálné, Tiszalök; Munk Péterné, Budapest; Molnár Viktorné, Budapest; Áll. polg. iskola, Mohács; dr. Majorné Kenessey Anna, Budapest; Márkly Ferenc, Bogát; Áll. elemi népiskola, Magyarpécska.

Németh Mária, Budapest; Áll. polg. leányiskola, Nagybánya; Arany János polg. leányiskola, Nagyszalonta; Áll. polg. leányiskola, Nagykanizsa; Nimcsevics Erzsébet, Szolnok; Áll. polg. leányiskola, Nagyszeben; Iskolanővérek, Nagyszentmiklós.

Oláh Sándor és Társa, Arad.

Fizikai *Kémiai*

Földrajzi *Természetrajzi*

stb.

tanszereknek legjobb beszerzési forrása

ERDÉLY ÉS SZABÓ

laboratóriumi felszerelések és tanszerek gyára

Budapest, VIII., Baross-utcza 21.

Mechanikai gyár. *Üvegtechnikai műhely.*

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztertől 109,541/904. sz. alatt elismeréssel kitüntetve.

1907. évi Pécsi Országos Kiállításon aranyéremmel kitüntetve. | 1910. évi Országos Tanszerkiállításon díszoklevéllel kitüntetve.

LOPOS GYULA

TORNASZERGYÁROS

Legmodernebb svéd- és különféle tornaszerek készítője.

Gyártelep gépüzemre berendezve:

Budapest, III. ker., Lajos-utca 60 és 63.

(Ezelőtt a III. kerületi gimnázium épületében.)

Árjegyzéket és költségvetést kívánatra ingyen és bérmentve küld.

A **Franklin-Társulat** kiadásában megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

GRÓF VAY PÉTER

A KELETI FÉLTEKÉN

Ára 10 % felárral 33 korona

PAPP VIKTOR

ARCKÉPEK A ZENEVILÁGBÓL

Ára 10 % felárral 11 korona

KULTURA ÉS TUDOMÁNY

új kötete

BALANYI GYÖRGY dr.

VILÁGPOLITIKA

A VILÁGTÖRTÉNET LEGÚJABB FEJEZETE

1871—1917

Ára kötve 10 % felárral 6 korona 60 fillér

OLCSÓ KÖNYVTÁR

Alapította **GYULAI PÁL.** Szerkeszti **HEINRICH GUSZTÁV.**

Egy-egy szám ára 40 fillér. *Minden füzet külön is kapható.*

1888—1893. **Geréb József.** Klasszikus világ és modern műveltség.
1894—1902. **Irk Albert dr.** Nemzetközi jog.
1903—1910. **Verner von Heidenstam.** Szent György és a sárkány. Történeti elbeszélések. Svédből *Leffler Béla.*